

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

IV РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 49

София, четвъртък, 5 мартъ

1931 г.

52. заседание

Срѣда, 4 мартъ 1931 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ въ 16 ч. 35 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Ангеловъ Иванъ, Андреевъ Никола, Андреевъ Ставри, Аретовъ Никола, Баевъ Христо, Бечевъ Милко, Бъровъ Димитъръ, х. Галибовъ Хюсеинъ, Ганчевъ Йорданъ, Георгиевъ Стойчо, Георгиевъ Страшимиръ, Герай Мехмедали, Горневъ Христо, Губидѣльниковъ Георги, Данковъ Георги, Димитровъ Владимиръ, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Ецовъ Борисъ, Желѣзовъ д-ръ Димо, Ивановъ Савчо, Игнатовъ Василъ, Икономовъ Димитъръ, Илиевъ Христо, Калчевъ Панайотъ Тинчевъ, Капитановъ Трифонъ, Кацковъ Левъ, Кемилевъ Никола, Кожакалиевъ Колю, Колевъ Еню, Кръстевъ Гето, Кулишевъ Георги, Лѣкарски Иванъ, Марулевъ Йосифъ Миновъ Петъръ, Митевъ Василъ, Михайловъ Иванъ, Начевъ Владимиръ, Начевъ Емануилъ, Николовъ д-ръ Борисъ, х. Николовъ Иванъ, Омарчевски Стоянъ, х. Петковъ х. Георги, Поповъ Проданъ, Реджовъ Григоръ, Рясковъ Стефанъ, Савовъ Стоименъ, Сапунджиевъ Никола, Семерджиевъ Георги, Сидовъ Пандо, Смиловъ Боянъ, Стефановъ Стефанъ, Стояновъ Любомиръ, Такевъ д-ръ Владимиръ, Тончевъ Желю, Хрепановъ Иванъ, Христовъ Димитъръ, п. Цвѣтковъ Кръстю, Цуцумановъ Петъръ, Чакръкчийски Стойне, Ченгелиевъ Антонъ, Чернооковъ Георги, Янѣзовъ Теню, Яневъ Димитъръ и п. Янчевъ Иванъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Таско Стоилковъ — 7 дни;
На г. Стоименъ Савовъ — 3 дни;
На г. Добри Димитровъ — 4 дни;
На г. Георги Юртовъ — 3 дни;
На г. Панайотъ Данчевъ — 6 дни;
На г. Трифонъ Ерменковъ — 4 дни;
На г. Георги Нешковъ — 3 дни;
На г. Стойне Чакръкчийски — 1 день;
На г. Никола Аретовъ — 4 дни и
На г. Антонъ Ченгелиевъ — 15 дни.

Съобщавамъ на Събранието, че е постъпило питане отъ народния представител г. Тончо Мечкарски къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — относно нанесенъ побой на кмета на с. Борованъ, Бѣло-слатинска околия.

Това питане ще бѣде препратено на г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве, за да отговори.

Г. министърътъ на външнитъ работи и изповѣданията е готовъ да отговори на питането на народния представител г. Кръстю Пастуховъ.

Има думата г. Кръстю Пастуховъ, за да развие питането си.

К. Пастуховъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вече доста минава откакъ отправихъ питане къмъ г. министра на външнитъ работи относително спорнитъ въпроси между България и Гърция. Да си призная, азъ смѣтамъ, че съмъ закъснѣлъ съ питането си. Както мнозина отъ васъ, сѣщо и азъ бѣхъ въ положение да чакамъ дълго време развоя на работитъ между дветъ сѣседни държави и ми бѣше дори тежко, когато четѣхъ въ вестници било изявленията на мѣродавни грѣцки представители, било изложенията на министри въ грѣцката ка-

мара по въпроситъ, които интересуватъ дветъ страни, а у насъ и въ печата, и въ Камарата, и въ всичкитъ мѣста, където би могло да се направи изложение за положението, да се чуятъ мнения на политическитъ представители, и, ако не едно решение, то поне въ тѣзи мнения да проличи единъ съветъ за линията, която трѣбва да следва бѣлгарското правителство, дума не става. Огорченъ съмъ толкозъ повече, че всѣки день чувствувамъ, какъ, смѣло мога да го кажа, една не само отъ гледище на справедливостъ, но и отъ гледище на право, несправедлива кауза можа да спечели теренъ въ свѣтовното обществено мнение, а ние останахме назадъ и дори остана впечатление, каточели България е виновната страна, и, какъ всѣки виновенъ, търси по различни начини — или съ мълчание, или съ колебание — да отклони да се изкаже по въпроса.

Азъ разбирамъ съображенията на г. министра на външнитъ работи, а може-би и на бѣлгарското правителство, че по подобни въпроси, предпочитателно би било да не се шуми, най-вече когато тѣ се намиратъ въ фазата на преговоритъ, за да не се напакости нѣщо. Тази предпазливостъ до известна степенъ може да бѣде оправдателна, тя, обаче, си нѣма мѣстото, когато вече отъ изложението на другата страна тѣзи въпроси се разискватъ публично и когато вече дори се набелязва едно решение, което има да се вземе. Ние да мълчимъ — това значи, да губимъ една наша позиция.

Какъ се обяснява тази линия на поведение на правителството и специално на г. министра на външнитъ работи, не е предметъ на тия ми думи. Азъ не мога въ всѣки случай да не забележа, че тази мудностъ, тази колебливостъ, тази скритостъ и изолитаностъ на бѣлгарската външната политика, практикувана въ редица случаи, проявена и тукъ, не закъснѣва да даде едни отрицателни резултати.

Съ това, г-да, азъ не искамъ да отида въ другата крайностъ, да възприема едно мнение, което се изказва въ нѣкои срѣди и което е било много популярно въ миналото — да изпаднемъ въ такава активностъ, логическиятъ край на която е авантюризмътъ. Това би било една по-капитална грѣшка, отколкото резервираностъта, скритостъта, тайността, тайната на бѣлгарската външна политика и нейната мудностъ. Обаче ние, които сме убедени сторонници на мирното уреждане на всички спорни въпроси, които сѣ толкова многобройни, не можемъ да се задоволимъ само съ едни декларации за мирно разрешение, безъ да прибѣгнемъ до всички срѣдства, съвмѣстими съ воденето на една мирна политика, за да отстоимъ интереситъ на държавата и да защитимъ една права кауза. И въ туй отношение върши се грѣшка отъ цѣлата наша дипломация, която предлага да не мине въ активността на авантюризма, отива въ свършено друга крайностъ и оставя въпроситъ да си текатъ или, което е още по-лошо, да остане впечатление, че ни се налагатъ отъ нѣкоя страна.

Г. г. народни представители! Като употребявамъ изрече „налагатъ се“, азъ съмъ длъженъ да се обясня. Споредъ мене, въпросътъ, дали има сили, които налагатъ или, както се изразяватъ сега, даватъ внушения и препорѣки, явяватъ се въ ролята на съветници или посрѣдници, би

бил интересен от едно гледище за мене: ако това посредничество, ако тази помощ е била поискана от нас, без да сме подготвили разрешението на въпроса тъй, както би било желателно да стане. Но по принцип смътан, че никой български политик нѣма право да откаже, да тѣгува или да смѣтне, както въ миналото се е считало, че чрез това се нахвърля суверенитетът на държавата, нейният национален престиж. Тѣзи довоенни понятия трѣбва да бъдат ревизирани не въ една посока. Както всички голѣми страни след войната търсят да влѣзат въ контакт помежду си, за да разрешат спорните въпроси, или прибѣгват до посредничеството на трети, една или нѣколко сили или Обществото на народите, толкова повече една изолирана победена страна, без престиж, без връзки, без материална сила, като България, трѣбва да се радва, трѣбва да желае посредничеството, помощта, заинтересоваността на едни или други сили, които да се впрѣгнат, да се заинтересуват и да влѣзат въ ролята на спомогатели за разрешаване спорните въпроси помежду балканските държави — въпроси от имуществен, от финансов или от чисто политически характер.

Ако аз съм одобрявал тази политика, когато съм се намислил буржоазни правителства, когато един Чембърлейн, един Бриан или друг нѣкой сѣ искал да подпомогнат въ нѣщо ликвидирането на споретѣ между балканските държави, още повече имам основание да бъда доволен и да поздравя инициативата въ това отношение на един представител на работническа партия. Не като изразител на възгледи на социалистическото движение само, не от тѣсно партийно гледище, а защото смисълът, истината е въ това и не може да бъде отречена от никого, че такова едно правителство, което иде да обнови по един еволюционен път свѣта, да затвърди мира чрез етапи, то е свършено чуждо на психологията на довоенните управници, на каквито и да било империалистични интереси на своята държава и предимно излиза от съображение на справедливост, за да допринесе съ решаването на въпроситѣ нѣщо въ политиката за затвърдяване на мира. Вие всички знаете, че именно днешното работническо правителство на Макдоналда и Хендерсона, ако въ вътрешната си политика чувствава несгоди и се явява по-малко жизнеспособно, поради редица съображения, които нѣма нужда да излагам тук, въ външната си политика то е въ друго положение: и приятели, и врагове регистрират съ радост неговитѣ успѣхи — било въ конференцията за ограничаване морските въоръжения през миналата година, било сега, въ преговоритѣ по принцип, които сѣ увѣчани съ успѣх, и които Хендерсон има случай да води и въ Париж, и въ Италия, където постигна едни резултати, които ще ползват не само Англия, но които ще ползват изобщо свѣтовния мир.

Всичкият въпрос, г. г. народни представители, е България да може да използва тази епоха, въ която навлиза свѣтътъ, да може да използва тѣзи вѣяния, тия течения за мир и за уреждане спорните въпроси чрез спогодби, чрез арбитражи, да ги използва чрез един по-голям публичен контакт, чрез една по-голяма подвижност, за да се доближи повече до решението на въпроситѣ, до едно гледище, което всички ще наречете българско.

Аз не се свѣня, като социалдемократ, да говоря за едно българско гледище, не за да отстоявам позицията на довоенното патриотарство, но защото виждам, че въ една победена страна, каквато сме ние, заобиколена, за жалост, от победители балканци, чужди на новия манталитет на Европа, нашитѣ въпроси могат да бъдат от такава естество и сѣ толкова прави и справедливи, че по гѣх трѣбва да има по-голяма сплотеност между политическитѣ хора. Тия въпроси не трѣбва да се явяват въпроси на една или друга партия, но въ широка смисъл на думата трѣбва да бъдат въпроси национални, чрез които се отстоява една справедлива и права кауза.

Г. г. народни представители! Не може да се каже, че ние по принцип трѣбва да отбѣгваме арбитража. Дори когато сме парени от него, когато можем да имаме убеждението и съмнението, че чрез един арбитраж може най-после по редица съображения от небългарско естество да се дойде до едно за нас неблагоприятно разрешение на въпроса, при все това, тази идея за арбитражен съд. Въ становището си по тоя въпрос българско приложение въ редица международни актове, ние трѣбва съ радост да я възприемем, от което, обаче не следва, че по всѣко едно искане на една друга страна, щом тя пожелае това, трѣбва непременно да отидем на арбитражен съд. Въ становището си по този въпрос българското правителство би било силно и не би го обзвизил

никой въ нежелание, под една или друга форма, да прибѣгне до арбитражен съд, ако би могло да има на своя страна основание, че то не може — площадно да се изразя — да удовлетвори капризитѣ на другата страна и да прибѣгва до съд въ въпроси, които не сѣ спорни от гледище на правото, по въпроси, които по един или друг начин сѣ били ликвидирани от едни съдилища, по въпроси, за които нито по договори, нито по закон, нито от гледище на справедливост може да се отива на арбитражен съд.

Г. г. народни представители! Въ подробности не съм запознат, нито е мѣстото тук да излагам всички онѣзи спорове, които от гръцка страна сѣ повдигнати срещу нас. Но тъй като въ общи черти познавам работата, дори, бих казал, позовам не само на туй, което от българска страна, от българския министър е казано по един или друг начин, но и на онава, което е изнесено въ гръцката камара, от изявленията, позициитѣ на министъра на външнитѣ работи въ гръцката камара, аз ида до заключението, че действително има въпроси, които сѣ вече решени и за които повторно искат да се опитат да намѣрят решение въ Хага.

Г. г. народни представители! Един от голѣмитѣ въпроси въ групата е тоя за решенията на Воарен. Както аз чета въ изложението на гръцкия министър на външнитѣ работи, виждам там дори, че той не може да стѣпи на една изключителна правова база, че не може да отрече, какво тѣзи решения, които се отнасят до реквизиции Източна Македония и въ духа на които е, че страната трѣбва да търси удовлетворение от опредѣленитѣ на България репарации, не могат да бъдат повдигнати на нова смѣтка. Другата страна като че иска да каже: Хагската конференция намали репарационнитѣ тежести на България, значи има известни измѣнени обстоятелства, един вид *rebus sic stantibus* и, следователно, това е, ако не юридическо основание, то новосъздадено положение, което би дало основание, тъй да се каже, за една ревизия на решенията на тази конференция.

Г. г. народни представители! Аз нѣма да влизам въ юридически разборъ. Ще обърна внимание само на една обществена страна, която е достойна и е възприета от цѣла Европа, а именно, че Европа върви по пътя да намалва репарациитѣ. И ако на България, както и на Германия, въ Хага стана едно според нас нечувствително намаление на репарационния дълг, съ това никой не е имал намѣрението въ Хага да отвори по друг начин вратата за нови репарационни тежести под формата на удовлетворяване загубени претенции на частни лица. Напротив, намѣрението на дипломатитѣ въ Хага е, че е дошъл моментът да станат намаления на репарационнитѣ тежести.

И, следователно, там върви свѣтътъ, към намаление, и това намаление е въ наша полза, а въ никой друг случай не може да бъде въ полза на победителитѣ. Това намаление продължава. Вие всички чувствувате, че на нова смѣтка въпросът за облекчение репарационнитѣ плащания се повдига въ голѣмитѣ и мѣродавни кръгове и, следователно, рано или късно, ще дойдем до по-чувствителни намаления на всички тия тежести.

Какъ би могло, при това положение, да се създава една позиция на един балкански съсед, за да получи на друго основание удовлетворение, което по-рано въ Хага му е отказано? Г. г. народни представители! За себе си аз отговарям като български гражданин, като юристъ най-после: какъ биха могли да се слушат претенции, каквито сѣ анхилскитѣ, за едно време от преди 25 години, по които никакъв въпрос, освен преди нѣколко години, не е направен, и там, дето е направен, въ Париж, пред Арбитражния съд, въ края на краищата е отказано на всички заинтересовани, съ мотивировката, че тия въпроси не подлежат на разглеждане, защото един вид сѣ прескрибирани, защото не подпадат под ударитѣ на чл. 179 от мирния договор за тѣ нареченитѣ дипломатически рекламации, където биха могли да се вмѣстят тѣ, защото не произтичат непосредствено като вреди и загуби, причинени от встъпването на България въ войната? Там, дето вредитѣ и загубитѣ не произтичат от войната, може да бъдат удовлетворени претенции само ако подпадат под ударитѣ на чл. 179. И не е ли ясно, че сѣ повдигането на анхилскитѣ претенции, на един въпрос, ликвидирани въ миналото, по един или друг начин, се гони една цел — наново да се разглеждат или пъкъ да се обезначи един резултат, за който аз ще кажа нѣколко думи, постигнат вече въ полза на България? Желанието, да бъдат разглеждани тия претенции съвмѣстно съ 6-тѣ хиляди декларации на прокуденитѣ от гръцка Македония българи, не е ли един

способ да се откаже на тия хора да бъдат удовлетворени въ своите претенции?

Г. г. народни представители! И тук аз нѣма да се спра на юридическата страна. Но аз мисля, че не само предъ България, но предъ свѣтовната общественост ние сме прави, когато настояваме да бъдат прегледани и удовлетворени претенциите на тия 6 хиляди български семейства, които, не по своя вина, не по свое желание, сѣ напустили родните си огнища, а по силата на обстоятелствата, и даже не по силата на обстоятелствата на войната, а, аз ще кажа, по силата на създаване на една конвенция, недостойна за вѣка на цивилизация на днешната епоха, конвенция за принудително изгонване и размѣстване на населението отъ една територия въ друга. Аз съмъ убеденъ, че никой политикъ на Западъ не би гласувалъ подобна конвенция за размѣстване, напр., на французки и нѣмски населения отъ една територия въ друга. Биха смѣтали това за единъ жестокъ актъ, за едно варварство, да откъснете принудително хората отъ родните имъ огнища, тамъ, дето тѣ сѣ свързани съ много спомени, тамъ, дето тѣхното занятие имъ дава най-добро препитание, и да ги хвърлите немили, недраги на нова смѣтка да си опитватъ късмета въ друга страна. Това най-добре го чувствуватъ гърците, които сѣщо тѣ изпитаха ужаситъ и страданията отъ едно принудително изхвърляне на множество гръцко население отъ Азия и хвърлянето му въ Гърция, което е недоволно и жадува да се върне на нова смѣтка въ родното си огнище. Азъ мисля, че всѣки единъ съдъ, че всѣко едно правителство, че всѣки единъ политикъ ще разгледа въпроса не отъ една формална страна, а предимно отъ политическа страна, отъ човѣшка страна. Това не сѣ хора, както искатъ да кажатъ, на Македонска организация, това не сѣ бунтовници, това е мирно население, което е дошло не по своя воля въ българска територия, едно население, което не е просвѣтено, което не знае формалноститъ и фаталността на сроковетъ и може да ги пропусне. И трѣбва да се гледа същността на работата. Съ какво право би могло гръцкото правителство, гръцката държава да се ползува отъ имотитъ, отъ пътя и кръвта на това население, да настани въ неговитъ имоти свои бежанци, да ги остави да бъдатъ разграбени или то да тури ръка върху тѣхъ само подъ формалния претекстъ, че тия хора, които сѣ ги притежавали, не сѣ знаели и не сѣ могли да упражнятъ своето право, дадено имъ отъ една конвенция, за сключването на която не сѣ ги питали, но която имъ е наложена? Именно, за да се тури редъ между народитъ и да се намалятъ недоразуменията между тѣхъ, би трѣбвало да се търси материална та истина, за да се даде едно щоголе удовлетворение на едно онеправдано население.

Г. г. народни представители! Азъ и другъ пътъ съмъ ималъ случай да излагамъ предъ васъ, че забелязвамъ, какво, въпрѣки тържественитъ декларации, които и балканската дипломация, за да направи актъ на куртоазия и за да се хареса на другитъ, прави, въ хармония съ новия европейски духъ, въ същността въ дома си, на практика, върши всичко, което характеризира една епоха, остарѣла, отживѣла, чрезъ която народитъ нѣма да дойдатъ до споразумения, а ще отидатъ пакъ до раздори и тая натегната атмосфера ще продължава. Азъ знамъ, че гърцитъ много ги боде въ очитъ, дето по ликвидацията на имотитъ между населението по спогодбата Молловъ—Кафандарисъ досега въ полза на България е останала, както ни увѣрява г. министърътъ на финанситъ, една сума отъ единъ милиардъ или милиардъ и половина. Всичко се прави отъ другата страна, за да се квитоса тая сума по единъ или другъ начинъ, да се намѣри способъ — съльта за брашното, взелъ Колю, далъ Колю. Това не е удовлетворяване чувството на справедливостъ, защото много ясно е, че срещу ликвидацията на имоти на гръцки подданици, изселили се отъ България, на брой много малко, стои ликвидация на имоти на едно грамадно множество, и не може да има никаква пропорция между случанитъ тукъ и случанитъ тамъ, и напълно справедливо е поне да бъдатъ удовлетворени парично.

Г. г. народни представители! Но и тази сума, 1—1½ милиардъ, дори да би останала, е една илюзорна сума. Защо? Защото, срещу този 1—1½ милиардъ, върху България тежи единъ бѣжански заемъ, сключенъ не за удовлетворение мѣстни нужди на туземното население, но за удовлетворение нуждитъ на бѣжанцитъ отъ Гърция, за построяване жилища на едно население, което е дошло у насъ не по наша воля. Срещу това стоятъ облигации, които българската хазна издава и поема да плати на това население. Следователно, тежеститъ на България, и безъ този 1—1½ милиардъ, сѣ вече много и нѣма какво да се отива по-нататкъ, за да уравниваме смѣтитъ си чрезъ

едно заличване на вземания и дългове и да си остане всичко тѣй, както е било досега.

Азъ бихъ добавилъ най-после: г-да, срещу тази конвенция, вие получавате една територия, вие вземате една земя, безъ България да има, каквато и да било компенсация — само по силата на орѣжиято.

Искамъ да кажа, че тезата на българското правителство именно въ всички тѣзи пунктове, както и въ онѣзи, които нѣмамъ време да изложа, би била силна, но тя страда отъ това, че нѣма никаква публичностъ, че нашиятъ апаратъ е много мударъ, много бавенъ, много колебливъ, че ние сме толкозъ предпазливи и толкозъ внимателни, за да не нахърбимъ когото и да било, че оставяме пълнейша свобода на другата страна да изнася отъ свое гледище въпроситъ предъ обществеността въ своята земя и въ външния свѣтъ, предъ дипломации, предъ правителства да създава теренъ и една безжизнена юридическа формула, чрезъ една дипломатическа акция, се стреми да я оживи, да я направи понятна, смислена и да тури въ едно неизгодно и твърде лошо положение България, за да не може да отстои своята справедлива и права кауза.

Разбира се, не всичко е въ зависимостъ отъ апарата. Ако ние искаме да бъдемъ близо до истината, трѣбва да добавимъ, че сѣщо така липсата на сили, на които да се опира една миролюбива политика въ нашата страна, до принася твърде много, за да бъдемъ винаги въ едно не износно положение — въ положение на платци — и да искатъ винаги отъ насъ да получатъ нѣщо. Азъ мисля, че това е една погрѣшна позиция. Българското правителство трѣбва да излѣзе отъ тази изолираностъ и да изкара страната отъ тази усамотеностъ и да я тури въ контактъ съ всички тѣзи живи органи на Европа, които творятъ политиката и които могатъ да бъдатъ полезни за отстояването на една права и справедлива кауза.

Ние всички виждаме, че единъ новъ лѣхъ вѣе въ Европа. Отъ победенитъ вече нѣма да се иска и не трѣбва да се иска. Дошло е време, когато може да се каже: трѣбва да се каже: „Мирътъ, споразуменията — икономически, политически или финансови — нѣма да бъдатъ изкупвани изключително срещу жертви, давани отъ победенитъ, но ще бъдатъ създадени съ компромисъ и, ако искате, съ жертвитъ, които вече ще трѣбва да се даватъ — дошло е време да се даватъ — отъ победенитъ за да се мине отъ думата миръ къмъ дѣлото миръ и да се създаде една трайна сграда въ Европа за всички държави, чрезъ което ще се заличи разликата между победители и победени. Този манталитетъ на балканеца, ситхината да изнася на европейския пазаръ стока, която не е за дома му, трѣбва да престане.

Г. г. народни представители! Тѣкмо следъ закриването на конференцията на балканскитъ политики и общественици, която се състоя въ Атина, на която ние съ радостъ слушахме изявления отъ всички страни, макаръ и не напълно задоволяващи българското чувство, че ще върватъ къмъ миръ и споразумение, г. Венизелосъ, който се обявя партизанинъ за даване права на малцинствата, обяви единъ видъ митническа война на България. Може би това стана по погрѣшка на българското правителство. Азъ подчертавамъ и съмъ съгласенъ, че ние не трѣбваше да повишаваме митата, . . .

Н. Пѣдаревъ: Тамъ не сте правъ.

К. Пастуховъ (с. д): . . . но не трѣбваше въ никой случай да се отговаря съ една митническа война срещу България, и гръцкитъ министри да продължаватъ да правятъ изявления въ гръцкия печатъ и въ днешно време, че ако България не се съгласи на предлаганата отъ тѣхъ формула и, споредъ тѣхъ, възприета отъ английския министъръ на външнитъ работи г. Хендерсонъ, тѣ иматъ и други срѣства — което значи репресалии — за да наложатъ своята позиция на България и да я принудятъ, ще не ще, да отиде на арбитражъ и за такива въпроси, по които иска гръцкото правителство. Мисля, че тази политика на изнудване на репресалии съвсѣмъ не хармонира съ духа на балканската конференция, съ декларациитъ на г. Венизелосъ въ странство, съ декларациитъ на министра на външнитъ работи на Гърция въ Женева. Тѣзи репресалии сѣ въ довоения духъ сѣ въ духа на Константиновци, когато можеше да се каже „България трѣбва да загине“. Днесъ не може да се каже нито България трѣбва да загине, нито България трѣбва да живѣе подъ единъ гнетъ, за да могатъ да просперира нейнитъ балкански съседи. Ние сме за една политическа споразумение на икономическа, финансова и политическа база. Ние сме да се върви отъ малкото къмъ по-голѣмото, но ние сме сѣщо така да се отзоваватъ всички страни, и да не бъдемъ употребявани като инструментъ на

която и да било или да бъдем изнудвани, за да бъдем натоварени с нови тежести.

Г. г. народни представители! И в Гърция положението на трудящите се маси е тежко, и там върлува една криза страшна, както и у нас. Но нашето положение е много по-тежко и ние можем да кажем, не че искаме да правим индустрия от едни неоснователни рекламации за парични плащания, но България не може да понася каквито и да било нови тежести и върва на европейската съвѣст, на далновидния ум на посрѣдниците-държавници, че тѣ ще вникнат в нейното положение и ще улеснят създаването на споразумение между балканските държави не на базата на победата, а на базата на правото, на справедливостта и на снизхождението. (Ржкоплѣскания от лѣвицата, македонците и нѣкои сговористи)

Председателстващъ А. Христовъ: Има думата г. министърът на външните работи.

Министъръ А. Буровъ: Г. г. народни представители! Ако захснѣх да отговоря досега, причината бѣше, че още преди десетъ дена азъ имахъ случай предъ парламентарната комисия по Министерството на външните работи да обясня въ най-голѣми подробности както историята на нашите спорове съ съседна Гърция, така и настоящето положение на тия спорове. И трѣбва да кажа съ задоволство, че тѣзи обяснения се намѣриха отъ цѣлата комисия задоволителни че тезата, поддържана отъ българското правителство, се намѣри не само юридически силна, но и морално права и въ пълна хармония съ духа на мирното сътрудничество, съ съседите, който духъ е винаги ръководилъ българската политика.

Понеже въпросътъ продължава да бѣде въ фазата на преговорите, следъ тия обяснения азъ не смѣнахъ, че веднага трѣбва да давамъ публични отговори и обяснения тукъ въ Парламента.

Но понеже уважаемиятъ г. Пастуховъ постави въпроса формално, и настоява за отговоръ, азъ мисля, че днесъ мога да дамъ този отговоръ, безъ да туря интереситъ на България въ каквото и да било рискъ — разбира се, ще отговоря съ известни резерви, тъй като разговоритъ и преговоритъ продължаватъ.

Трѣбва преди всичко да отхвърля известни упрѣци за тайнственостъ и за мудностъ на българската политика по този въпросъ. Тайнственостъ не е имало, тъй като съществени въпроси, около които днесъ споримъ, сѣ били известни на комисията по Министерството на външните работи и въпросътъ за 6-тъ хиляди декларации, и въпросътъ за Анхиало, и въпросътъ за Воаренъ. При всѣко събиране на комисията азъ съмъ давалъ най-подробни обяснения и винаги съмъ отстоявалъ онова становище, което е и днесъ становище на българското правителство. Нѣмало е нужда да се дава публичностъ на тия обяснения, защото въпросътъ за тия спорове не е ималъ презъ това време единъ характеръ на актуалностъ и на спешностъ нито отъ страна на грѣцкото правителство, нито отъ страна на българското правителство. Редица рекламации, нѣкои отъ тѣхъ датирани още отъ 1906 г., забравени, изоставени, натрупани отъ едната и другата страна, бѣха въ едно положение на мъртва точка. Едва въ последните три месеца се взема една инициатива, която намѣри въ София веднага отзвукъ — да се пристѣпи къмъ едно общо, масово, ако е възможно, форфетерно ликвидиране на всички висящи материални спорове между България и Гърция.

Българското правителство се отзова съ готовностъ на тази инициатива, но то постави едно предварително условие, че преди да се дойде до арбитражъ глобалентъ, ще трѣбва да се развие предварително една процедура помирителна, и ако тази помирителна процедура приближи становищата на двете правителства достатъчно, за да могатъ и двете тѣ да добиятъ пълномощие отъ своите парламенти за една глобална ликвидация, тогава само да се поеме задължение за арбитражъ. Това бѣ българската теза.

Грѣцката теза бѣ, да се поеме задължителенъ арбитражъ върху всички спорове, безъ изключение, предварително, независимо отъ резултатитъ, до които процедурата на помирение би довела при своето прилагане.

Азъ не можахъ, па и цѣлото правителство, солидарно съ менъ, не можеше да поеме грамадни рискъ на неизвестностъ за милиарди, безъ предварително да се установятъ едни минимални цифри между които единъ евентуаленъ арбитражъ би се движилъ.

Това е г-да, първата фаза на нашите разговори и на нашите преговори.

Следъ като по този пътъ не се дойде до едно споразумение, настѣпи втората фаза — да се обсъди, върху кои въпроси двете правителства биха се съгласили да поематъ принципа на задължителния арбитражъ. Въ тази втора фаза българското правителство не само не е стояло неактивно, но то е употребило всички усилия, за да убеди и грѣцкото правителство, и правителствата на приятелски разположенитъ голѣми сили, които търсятъ едно разбирателство между България и Гърция, върху правителствата на тезата, която то е поддържало.

Презъ този периодъ да влизамъ въ полемика въ печата, да давамъ публични изявления, азъ не само не бихъ допринесълъ нищо за каузата на България, но бихъ дори эле разположилъ онѣзи фактори и лица, които пожелаха да помагатъ, за да се намѣри едно щастливо разрешение на въпроса.

Г. Пастуховъ постави въпросъ: по българска инициатива ли уважаемиятъ г. Хендерсонъ се е намѣсилъ въ този споръ? И да, и не. Българското правителство не е правилъ специални покани, за да иска медиацията на когото и да било. Но моятъ дългъ на министъръ на външните работи е билъ да бѣда въ контактъ и да държа въ знание представителитъ на всички велики сили върху позициите на България и върху правотата на нейната теза. Въ реда на тия велики сили и на първо мѣсто, бихъ казалъ, стои Англия, която специално е заинтересована и желае най-добросъвѣстно да допринесе за едно мирно уреждане на нашите отношения съ Гърция. И тукъ, предъ представителитъ на тѣзи велики сили, и въ тѣхните столици, чрезъ пълномощнитъ министри на България, и въ Женева, чрезъ личенъ контактъ, съ г. г. Хендерсонъ, Брианъ, Гранди азъ съмъ ималъ многократно случая да излагамъ тезитъ на България и да подкрепямъ тия тези съ аргументи. Убеденъ съмъ, г-да, че ако всички тѣзи аргументи бѣха изнесени своевременно въ печата, това не би допринесло абсолютно нищо за по-правилното освѣтление идеитъ на тѣзи голѣми държавници. Не си правете тѣзи илюзии, че по въпроси отъ такъвъ технически характеръ — по които дори най-компетентнитъ министри по-напредъ се справятъ съ своите бюра, за да получатъ известни юридически тълкувания — чрезъ една полемика въ печата щѣхме да допринесемъ нѣщо за тѣхното по-правилно освѣтление. Това е една илюзия, — абсолютна илюзия.

Азъ разбирамъ мисълта на г. Пастухова и неговата критика въ смисълъ, че той се бои да не би чрезъ декларации, статии, изявления, правени отъ Атина, да осане впечатлението, че България бѣга отъ арбитражъ. Е добре, цѣлото наше поведение по този въпросъ, цѣлото наше поведение по отношение института на арбитража стѣ войната насамъ доказва за всички обективни съвѣстни хора, че България винаги е вървѣла съ принципа на арбитражната юрисдикция. И сега тази опасностъ — да бѣдемъ подозирани, че сме измѣнили нашето поведение — я нѣма.

Три съществени линии е следвала неуклонно българската външна политика — а то не само моето министерство, а и преди него. Първо, усилия за сближение между съседи съ целъ да се достигне едно мирно сътрудничество; второ, най-долялни усилия за изпълнение на мирните договори; трето, въ случай на спорове, прибѣгване къмъ института на арбитража за тѣхното разрешение.

И ако трѣбва да доказвамъ последната теза съ нѣщо, азъ ще посоча факта, че България бѣ една отъ първите държави, която подписа конвенцията за задължителния арбитражъ, безъ да постави каквито и да било условия за този задължителенъ арбитражъ. Азъ ще поставя вторъ аргументъ — че когато се яви споръ около начина за ликвидиране общественитъ имоти на емигрантитъ, България се съгласи безъ колебание да се сезира Хагскиятъ съдъ и той, като върховенъ арбитъръ, да даде едно правно тълкувание. Когато България е дала толкова доказателства за една политика на разбирателство и на арбитражи, никой не може да хвърли върху нея, почтено и обективно, обвинението, че тя въ този случай бѣга отъ арбитражъ. Това не е вѣрно, г-да. Това дължа да го кажа публично предъ цѣлия Парламентъ, това да се чуе и ще се чуе отъ цѣлия свѣтъ.

Спорътъ не е тамъ. Азъ имамъ убеждението, че тезата на България е въ по-дълбоко съгласие съ принципа на арбитража, отколкото тезата на съседното грѣцко правителство. Ако се явятъ известни разногласия, то не е въ приеждането или отхвърлянето принципа на арбитража; то е въ обема на този арбитражъ; то е въ известни въпроси, по които има вече арбитражни решения, и по които приеждането на новъ арбитражъ би било подкопаване на самия принципъ на арбитража.

Най-важната теза е следната. Тя вече не е скрита и няма причини да бъде скрита. Ние приемаме задължителен арбитраж по всички спорни материални въпроси между България и Гърция, с изключение на онѣзи въпроси, по които било вече се е произнесъл арбитражен съдъ, било сж подложени днес на арбитражна инстанция, било специални договори предвиждат специална арбитражна юрисдикция. По тѣзи три резерви, които и тритѣ сж влѣхновени отъ уважение къмъ института на арбитража, българското правителство приема безусловно арбитража по всички останали въпроси.

Поставенъ така въпросътъ, питамъ ви и питамъ всички хора съ съвѣсть: може ли българското правителство да бъде упрекнато, че то бѣга отъ арбитражъ? Не е ли то по-искренъ привърженикъ на принципа на арбитража, когато не се съгласява, щото въпроси, веднѣжъ решени отъ арбитражъ, да бждатъ поставени на ново разглеждане? Не е ли то пакъ въ логиката на сжщия принципъ, когато не приема, щото юрисдикцията, вече сезирана съ разрешение на даденъ споръ, да бжде десезирана, за да отиде този споръ да бжде разглежданъ отъ другъ арбитраженъ институтъ? Не е ли то пакъ вѣрно на сжщия принципъ, когато поддържа, че ако една международна конвенция предвижда въ своя текстъ специаленъ институтъ за решение на даденъ споръ, подобенъ споръ трѣбва да отиде къмъ тази юрисдикция, която е посочена въ даденъ международенъ договоръ?

Мене ми се струва, г-да, че азъ ще имамъ единодушното одобрение на цѣлия Парламентъ, защитавайки каузата на България и защитавайки каузата на арбитража, когато съмъ завзелъ такива становища; че тѣзи становища сж безупрѣчни, че тѣ не могатъ да бждатъ атакувани съ каквито да било аргументи, и че докато едно българско правителство стои на тая база, то има сигурността да спечели симпатитѣ на обществената съвѣсть на Европа, ако дори дойде дотамъ, да трѣбва тази обществена съвѣсть подъ една или подъ друга форма да се намѣсва.

Азъ не зная дали трѣбва да влѣза сега въ конкретни разглеждания, кои сж практически послѣдствия отъ тѣзи принципиални становища, които сж завзети отъ българското правителство. Струва ми се, че бжде достатъчно да ви кажа, че въ отстояването на тази принципиална позиция и благодарение на ценнитѣ усилия и ценното съдействие на уважаемия г. Хендерсонъ, малко по малко разстоянието, което дѣлѣше България отъ Гърция, намалява; че въ тоя моментъ оставатъ два, а може би само единъ споренъ въпросъ, и че бихъ могълъ да изразя оптимизма, какво малкото, което още ни дѣли, при добра воля отъ дветѣ страни, при една незаинтересована и почтена загриженостъ отъ страна на великитѣ сили, че се премахне и ще дойдемъ до едно пълно разбирателство.

Да влизамъ сега въ полемика съ грѣцкото правителство около известни аргументи, около известни тези, не мисля, че това може да бжде полезно, не мисля, че това може да допринесе за едно тъй желано отъ всички насъ почтено разбирателство и почтено ликвидиране на висящи спорни въпроси. Азъ имамъ още чувството и вѣрата, че добра воля съществува; че никой не иска да вземе отговорността предъ Европа и предъ европейската съвѣсть, че подъ влияние на егоистични съображения иска несправедливо да изложи интереситѣ на другата страна; че и дветѣ държави желаятъ, щото тѣхната кауза да бжде облекчена въ една атмосфера и на примирителностъ, и на обективностъ, и на правда.

Е добре, азъ съмъ убеденъ, че въ пѣтя, въ който вървятъ днесъ преговоритѣ, приближаваме къмъ едно решение и че съ малко още добра воля, съ малко още обективно преценяване на фактитѣ ние можемъ да дойдемъ до едно окончателно разбирателство.

Трѣбва да ви кажа, г-да, че за мене уреждането на тия спорни въпроси между дветѣ съседни държави не е само въпросъ материаленъ, на милиони; това уреждане е въпросъ на държавна политика, въпросъ на мирно сътрудничество, дълготрайно, еднакво полезно и за двата народа, еднакво полезно и за дветѣ държави.

Азъ съмъ доволенъ, че мога да ви кажа какво и грѣцкото правителство така разбира усилията, които се правятъ, за да се дойде до едно пълно ликвидиране. Азъ имамъ увѣренията на г. Михалакопулоса, че, веднажъ свършени тия въпроси, ние веднага можемъ да пристѣпимъ къмъ една творческа работа: на първо време възстановяване търговския режимъ, съществуващъ до октомврий, сключване на пълненъ търговски договоръ, изработване специална конвенция за настаняване, изработване консулска конвенция —

редъ етапи и пр., чрезъ които мирното сътрудничество на двата народа ще може да се манифестира въ полза и на единия, и на другия по единъ начинъ цененъ, по единъ начинъ практиченъ.

За такава една политика азъ съмъ готовъ да правя жертви, но въ тия жертви азъ не мога да отида по-далечъ отъ зачитането известни принципи, които споредъ мене трѣбва да бждатъ въ основата на отношенията между държавитѣ и между народитѣ. Азъ не мога да поставя България освенъ на едно положение на равенство, където тя, имайки чувството на своята независимостъ и достоинство, имайки чувството на своето равенство, съ пълно и съ еднакво право ще отстоява известни законни позиции, които сж въ основата на човѣшкото право и на международнитѣ отношения.

Тия сж нѣколкото думи, които азъ смѣтамъ, че сж достатъчни въ този моментъ, за да бжде освѣтлено народното представителство върху положението, въ което се намиратъ нашитѣ преговори. Тѣ още не сж свършени, тѣ не сж сжжсани, тѣ продължаватъ, и тѣ продължаватъ съ изгледъ да докаратъ едно щастливо, достойно за дветѣ страни разрешение. И ако това се достигне, г-да, азъ ще бжда гордъ и щастливъ, че съ тая политика — да се избѣгватъ заядливи полемики, да се не дава една публичностъ преждевременна — азъ съмъ успѣлъ да разреша окончателно и по единъ задоволителенъ начинъ за насъ една серия отровни спорове, които парализираха отношенията на дветѣ държави. И съмъ убеденъ, че вървейки по тоя пѣтъ, азъ ще намѣря одобрението на цѣлия Парламентъ. (Рѣкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Кръстю Пастуховъ, за да каже доволенъ ли е отъ отговора на г. министра.

К. Пастуховъ (с. д): Г. г. народни представители! Далечъ е била отъ мене мисълта, да подхвърлямъ на една обстоятелствена критика политиката на днешния министъръ на външнитѣ работи. Обаче съ основание азъ има да се боя както отъ впечатленията, че България отказва отъ арбитражъ, така сжщо и отъ едно впечатление, че тя го би приела по единъ принудителенъ начинъ, отъ нѣмайки. Щомъ ние сме убедени поддръжници на арбитража, нашата политика и нашитѣ методи трѣбва да бждатъ така нагледни, че да не се създава подобно впечатление, което може да е основано на заблуждение, но да даде отрицателни резултати. Азъ не съмъ казалъ и не искамъ да кажа, че единъ сторонникъ на арбитража трѣбва да приеме да отиде на съдъ и по всѣки въпросъ, който не е споренъ отъ гледище на право, на справедливостъ, който е решенъ, или който е отъ компетенция на мѣстнитѣ сдилища.

Г. г. народни представители! Ако вървимъ изъ пѣтя на една политика на международно споразумение, естествено е, че се налагатъ жертви отъ всички страни. И нещата ще бжде оная страна, която цѣли косяма и остава впечатление, че въ дреболиитѣ загубва главното.

Но, ще повтора: все пакъ политиката, механизъмътъ трѣбва да бжде така нагледенъ, щото споразумението да се явява като една стѣпка напредъ въ осъществяването на единъ широкъ планъ, а не като едно действие изолирано само за себе си, защото тогава жертвитѣ сж само една тежестъ. Ние има какво да се замислимъ. Напр., дори и следъ като въ Хага направихме спогодба съ Ромѣния по въпроса за секвестъра, пакъ се направиха отъ ромѣнска страна такива възражения, щото той, ако не сега, то поне доскоро не можа да влѣзе въ една правилна фаза. Ние миналата година одобрехме една спогодба съ Югославия за размѣна на население, съ увѣрение, че жертвитѣ, които понасяме — и това го подчертахме тукъ — ще бждатъ компенсирани съ една политика на разбирателство, на довѣрие, на възобновяване търговскитѣ отношения, на започване преговори за сключване търговски договори и пр. Нищо подобно. Днесъ стоимъ въ това положение и съ Гърция: декларации за етапи въ политиката на споразумение, заявления, че ще почнемъ преговори за сключване търговски договори и че ще вървимъ по-нататъкъ, за да премахнемъ бариеритѣ между народитѣ — и само толкозъ!

Г. г. народни представители! Народитѣ наистина жадуватъ за една политика на споразумение поне на икономическа база. И грѣцкото население, и българското население иматъ най-голямъ интересъ отъ сключването на една търговска спогодба, отъ сключването на единъ търговски договоръ, както и по-нататъкъ отъ редица актове, които могатъ да нѣматъ политическо значение, но все таки ще бж-

да въ актове за споразумение между държавитѣ и между народитѣ.

Азъ не искамъ да вървя противъ тази политика. Това би било оскърбление за Социалистическата партия, която не държи на шовинизма, която не оплъчва народъ срещу народъ, държава срещу държава, да се бори срещу тая политика. Тя има най-голямъ интересъ да се бори, и се бори, да се премахнатъ барьеритѣ между балканскитѣ народи, за да се създаде една атмосфера на търпимостъ и да се постигне една политика на споразумение между балканскитѣ държави, една политика, за която Хагското споразумение не е декларация, не е фикция.

Но тая политика ние трѣбва да я отстояваме предъ публичността на Балканитѣ и предъ свѣтовната публичностъ, и да я внушаваме, да я искаме отъ всички омиъзи, които се явяватъ въ ролята на посредници, но същевременно трѣбва да искаме да виждаме и отрицателната страна на балканския манталитетъ, който знае да декламира, но гледа да вземе своето, а по-нататъкъ да не иска да се грижи. Нека, прочее, да почнемъ да правимъ това, което става между Франция и Германия. При всичкитѣ търкания, които още продължаватъ, при роптанието, което се забелязва въ едната или въ другата страна, все пакъ официалниятъ курсъ и въ едната, и въ другата страна, все пакъ общественото мнение и въ едната, и въ другата страна е: съ редица взаимни отстъпки да се продължава по-нататъшното проникване на двата народа и дветѣ държави чрезъ затвърдяване — а не чрезъ охлаждане — на една политика на етапно споразумение. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ)

Председателствувашъ А. Христовъ: Пристъпваме къмъ дневния редъ.

Г. Марковъ (з. в): Моля! Г. министъръ-председателъ бѣше казалъ, че ще отговори на моето питане. То е много късно, и азъ го моля да ми отговори сега.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ искамъ да Ви отправя питане. Вие нѣмате питане!

Г. Марковъ (з. в): Азъ съмъ съгласенъ да Ви отговоря!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Съжалявамъ — г. министърътъ на финанситѣ чака да направи своето изложение по бюджета.

Министъръ В. Молловъ: Отговорете. Азъ мога да направя изложението си утре.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Когато се разправяхме тукъ съ г. Калайджиевъ, Вие, г. Марковъ, заявихте, че кметътъ на с. Борованъ, Трифонъ Илиевъ, билъ убитъ.

Отъ земледѣлцитѣ: Пребитъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Билъ пребитъ и умрѣлъ.

Г. Марковъ (з. в): Това не е вѣрно. Каквото съмъ казалъ, отбелязано е.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Казахте, че е умрѣлъ.

Г. Марковъ (з. в): Чакайте азъ да кажа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ отъ добросъвестностъ, не знаейки какво може да е станало въ последнитѣ часове, не Ви отговорихъ нищо: дългъ ми бѣше да запитамъ, да провѣря, защото мислѣхъ, че Вие преценявате това, което приказвате, уважавайте себе си, нѣма да лансирате невѣрни нѣща, нѣма да твърдите, че единъ човѣкъ е умрѣлъ отъ пребиване, отъ побой, безъ да сте увѣрени въ това. Сега, обаче, какво се оказва? Азъ да Ви уведомя.

Трифонъ Илиевъ, запасенъ офицеръ отъ строя, отличенъ националлибералъ — това добре да се знае — съ всички качества, които отличаватъ националлибералитѣ, (Смѣхъ) преди една година далъ декларация въ вашата дружба, станалъ земледѣлецъ изпеченъ и по този начинъ станалъ кметъ.

В. Кознички (нац. л): Скоро ще се върне пакъ при насъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще се върне. Но той, сиремахътъ, е изгнъганъ и въ едното, и въ другото. — При единъ случай въ с. Борованъ, кждето имало арестувани двама хора, той, като кметъ, казалъ на стражата: „Азъ съмъ командантъ тукъ, като кметъ, и тия хора сѣ подъ моя отговорностъ“. Той взема тия двама хора отъ затвора, кждето сѣ били поставени, и казва: „Азъ ще ги поставя другде въ затворъ“. Кжде ги е поставилъ другде въ затворъ, не се знае. Когато околийското управление се научило за тая „власть“ на кмета на с. Борованъ, веднага го извикало, Трифонъ Илиевъ отива въ околийското управление въ Бѣла-Слатина, разпитали го по тая работа —

Г. Марковъ (з. в): Тъкмо това искаме да знаемъ — какъ сѣ го разпитали.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: ... и както дошълъ, живъ, здравъ и читавъ, така си и отишълъ.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а! (Глъчка)

С. Кърловъ (з. в): Това не е вѣрно. Защищавате по-боища!

Председателствувашъ А. Христовъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Трифонъ Илиевъ е живъ, здравъ и читавъ въ с. Борованъ.

Отъ земледѣлцитѣ: Това не е вѣрно.

Г. Марковъ (з. в): За живъ — да, но за здравъ — не.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Той е сега въ с. Борованъ, живъ, зравъ и читавъ. Трифонъ Илиевъ не е лице, което да не знае пжтя, по който трѣбва да се оплаче, когато е битъ. Той е опитенъ човѣкъ, запасенъ офицеръ, сигурно трѣбва да се е оплакалъ на прокурора и ще се разкрие какво вѣрно или невѣрно има въ това, дали е битъ или не е битъ. Ако е билъ битъ, ще се наложи нужното наказание на оня, който го е билъ. Обаче твърдението на г. Георги Марковъ за вѣрния неговъ съюзникъ, бившъ националлибералъ — който, както се каза преди малко, сигурно скоро ще се отиѣгне — кметътъ на с. Борованъ, г. Трифонъ Илиевъ, че се е поминалъ следъ нѣкакъвъ побой, е досущъ невѣрно.

Г. Марковъ (з. в): Г. председателю! Две думи ще кажа по поводъ питането на г. министра.

Председателствувашъ А. Христовъ: Днесъ е постъпило питане по този въпросъ отъ г. Мечкарски.

Г. Марковъ (з. в): Преди нѣколко дена, миналиятъ четвъртъкъ, подпредседателътъ на нашата парламентарна група г. Стоянъ Кърловъ подаде питане за този случай. Когато други помолеха г. министъръ-председателя да отговори на нѣкои питання, азъ му казахъ: г. министре, моля Ви се, не забравяйте да отговорите и на нашето питане за кмета на с. Борованъ, за който и вестницитѣ вече пишатъ, че е умрѣлъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не, не.

Г. Марковъ (з. в): Точно това казахъ. Г. Кемилевъ ме пресече и каза: „Плаше“ пише това.

Азъ моля г. министра на вътрешнитѣ работи да отговори на това питане, защото този случай не е единственъ, очертава се вече една такава система, предъ която ще се изправимъ утре, предъ законодателнитѣ избори.

Кметътъ на с. Борованъ, г. Трифонъ Илиевъ, на 22 февруарий е билъ повиканъ съ официална бележка отъ околийското управление въ Бѣла Слатина, чрезъ участъка въ с. Борованъ, да се яви въ околийското управление по служба. Той се явява тамъ на 23 следъ обѣдъ, старшиятъ стражаръ му казва, че е повиканъ по служба, разпитва го по една преписка и го освобождава. На излизане, обаче, часовиятъ, който стоялъ янъ при вратата, му казалъ: „Отъ тукъ не се минава, понеже вратата е затворена, минете отатъкъ, презъ казармата“. Когато Трифонъ Илиевъ отива къмъ казармата, за да мине презъ другата врата, вратата на участъка е била веднага заключена и двама стражари се нахвърлили върху него, за да го вкаратъ

въ подземното на участъка. Но понеже той е силен и не могли да му надвият, притекли се други стражари, хвърлили го въ подземното, завили му главата съ платници и го били до самозабравяне, до смърт. На другия ден към 7 ч. сутринта, когато дошъл на себе си, той поискал да бъде освободен, и тѣ го освободили. Но той отказал да си отиде на село и посочил две сговористки къщи, където искал да отиде, защото смѣтал, че ако отиде другаде, ще бъде извлѣченъ и убитъ. Обаче не му било позволено да отиде въ къщитѣ на тия сговористи — имамъ имената имъ — а му посочили къщата на единъ земеделецъ. Той отива тамъ и вечерта една шайка се мъчила да го извлѣче, но не успѣва, защото била пияна; и на другия денъ сутринта той си отива на село.

По тази случка цѣлата опозиция е направила анкета на самото мѣсто и резултатътъ днесъ се печата въ вестниците. Има медицински свидетелства, има и фотографии.

Азъ моля г. министра на вътрешнитѣ работи да каже какво е направилъ по тази случка. Говори се тукъ преди малко за външната политика, за издигане на България и т. н. — съ такива ли работи ще издигнемъ България? Съ такива ли побоища извъ участъцитѣ ние ще издигнемъ престижа на България. (Силни възражения отъ сговориститѣ и тропане по банцитѣ) Ако бѣше само единъ такъвъ случай, г. г. сговористи, ние щѣхме да ви кажемъ: „Халалъ да ви е“, но това е система. Нѣма изборъ произведенъ отъ васъ, при който да не сѣ ставали такива работи. Не виждате ли въ с. Говедаре какво избиване стана? Заповѣда се да убиватъ. Ние искаме да знаемъ, г. министрътъ награждава ли въ такива случаи или наказва. (Ръкоплѣскания отъ земеделцитѣ. Възражения отъ сговориститѣ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Вие чухте тезата на г. Георги Марковъ. Него не го интересува истината; ... (Силни възражения отъ земеделцитѣ. Глъчка)

С. Кърловъ (з. в): Истината е, че защитаваме побойниците.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: ... него го интересува какво може да се каже въ укоръ на България, и то не тукъ, дего работитѣ се знаятъ, а въ чужбина, където хората могатъ да се заблуждаватъ, защото и той по всѣка вѣроятностъ е въ връзка съ ония, които налагатъ политика на България отвънъ. Това е истината. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ. Възражения отъ земеделцитѣ)

Г. Марковъ (з. в): Не Ви е срамъ! Който е въ връзка съ чужбина, ще го уловятъ за ухото и ще го пратятъ въ затвора.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. Георги Марковъ знае — излишно е да повтарямъ — че тоя национал-либералъ, така храбъръ и силенъ, ...

Г. Марковъ (з. в): Това не е важно.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: ... че не сме могли да му надвиятъ, ще се защити чрезъ правосъдието. Това да го знаете.

Г. Марковъ (з. в): Понеже има споръ, азъ предлагамъ парламентарна анкета по този случай, за да се види истината.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ха! (Глъчка)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

Г. Марковъ (з. в): Не само за този случай, но за всички такива случаи азъ предлагамъ да се назначи парламентарна анкета.

Председателствуващъ А. Христовъ: Пристъпваме къмъ точка първа отъ дневния редъ ...

Г. Марковъ (з. в): Азъ моля да се направи парламентарна анкета. Нека се избере една анкетна комисия, въ която да влизатъ представители отъ всички парламентарни групи, на ако щете отъ Сговора да бъдатъ най-много.

Председателствуващъ А. Христовъ: Г. Марковъ! Вие бѣхте депозирали питане, развихте го, отговори Ви се. Ако искате парламентарна анкета, трѣбва да направите предложение, да се разиска и гласува.

Г. Марковъ (з. в): Г. председателю! Вие чухте г. министъръ-председателъ да казва, че изнесеното по случката не е вѣрно. Азъ искамъ парламентарна анкета, за да се установи точно какво е станало.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ Ви казахъ: правосъдието ще ви отгадае най-добре какъвъ е случаятъ.

Г. Марковъ (з. в): Наградете го тогава, за да се знае, че награждаватъ за такива работи Вие държите окръженъ управителъ, въпрѣки че има присѣда. (Шумъ)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г-да!

Пристъпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Замѣстникъ-секретаръ А. Пиронковъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло — вж. прил. Т. I, № 82).

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министрътъ на финанситѣ.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Следъ изчерпателната речъ на г. министъръ-председателя по отговора на тронното слово и следъ обясненията, които ние имаме възможността да дадемъ при разискванията по законопроектитѣ за закупуване на зърнени храни, за свѣрхсмѣтния кредитъ, и за удържитѣ върху заплатитѣ на чиновницитѣ, азъ бихъ могълъ да се огранича само съ излагане на нѣкои по-нови данни и сведения за финансовото и стопанско положение, колкото, за да ви представя бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година. Съ огледъ, обаче, на едно непрекъснато, а по нѣкой пътъ недобросѣствено използване на известни факти, повече невѣрни, за нашето бюджетно положение, използване, което вреди на общитѣ интереси на страната, азъ ще си позволя да спра вашето внимание върху нѣкои официални данни, за да извадя отъ тѣхъ необходимитѣ изводи и заключения, които да освѣтлятъ народното представителство и да подчертаятъ правотата на водената отъ правителството финансова и стопанска политика.

Годишната 1930 е една тежка година, година на свѣтовна економическа депресия. Вече въ края на 1929 г. можеха да бъдатъ отбелязани признацитѣ на тази почваща депресия. Всички числа, които характеризиратъ предшестващитѣ 1930 г. три години, отбелязватъ по-малко благоприятното развитие на народното стопанство. Обаче въ началото на 1930 г. ние още не можехме да предвидимъ небивалото спадане на ценитѣ на земеделскитѣ произведения, на известни сурови материали и, главно, на зърненитѣ храни, което спадане настѣпи презъ втората половина на 1930 г. Не желая да ви отегчавамъ съ много числа. Който се интересува отъ икономическитѣ въпроси на днешното време може всичкитѣ данни да ги намѣри твърде леко, както въ изданията на Министерството на финанситѣ, така особено въ тѣзи на Българската народна банка.

Общото ниво на ценитѣ на едно въ 1930 г. е намалено по сравнение съ това отъ 1929 г. приблизително съ нѣколко десетици. По сравнение, напр., на декемврий мѣсець 1929 г. съ декемврий мѣсець 1930 г., общиятъ индексъ е спадналъ съ 25.8%. Индексътъ на категорията на храни отъ зърненъ произходъ посочва едно намаление отъ 39.9%; тѣзи отъ животински произходъ — 31.3%; прежди — текстилъ — 29.04%; горивни материали — 11%; строителни материали — 11.3%. По отношение на останалитѣ предмети общото намаление е 15.8%. Тукъ, разбира се, ние сравняваме индексъ съ индексъ.

Вие ще видите същото това намаление изчислено твърде внимателно отъ Българската народна банка по отношение на сжитѣ категории. Когато индексътъ презъ 1924 г. е билъ 3.417 — при база 100 отъ 1914 г., следъ това е 3.903, 3.293, и пр., презъ 1930 г. този индексъ е 1879. Обърнати тѣзи индекси къмъ злато представляватъ следното: 1924 г. — 140, съ разни колебания; м. декемврий 1930 г. — 77, следователно — едно намаление почти на половина. Това е първиятъ белегъ на депресията.

Вие ще намѣрите вториятъ белегъ въ известни намаления въ другитѣ области на стопанската дейностъ.

Вие можете да намърите примърно и въ намаления трафик по българските държавни железници пакъ единъ белегъ за тази депресия. Числото на пътниците въ края на 1929 г. и това въ края на 1930 г. се различаватъ. Разликата не е твърде голъма, но въ всеки случай отбелязва се едно намаление съ по нѣколко хиляди пътници презъ периода, когато обикновено има най-много пътници. Вие ще намърите също така белези за тая депресия и въ намаление на производството въ нашата индустрия, и въ занаятите.

Обаче едновременно съ туй 1930 г. се отличава съ едно, нѣма да кажа неочаквано, но чувствително покачване на производството въ земледѣлнето, покачване количеството на зърненитъ храни, изобщо и на маслодайнитъ семена, увеличено е и засеването на цвѣклото и производството на захарта. Докато въ най-благоприятната година, отъ изтеклитъ нѣколко, е била произведена захаръ 38 милиона килограма, въ 1930 г. производството на захарта се е увеличило на 52 милиона килограма.

Заедно съ туй въ нашето стопанство се отбелязва и другъ единъ белегъ на тази депресия — появяването на безработицата, която у насъ почти не съществуваше. Числото на работниците презъ разнитъ години за разнитъ месеци у насъ се движи отъ 64.000 до 81.000 души. На 12 декемврий 1927 г. сме имали 53.857; къмъ същата дата презъ 1928 г. — 60.238; презъ 1929 — 62.000; презъ 1930 г. — 68.067. Нѣма защо да говоримъ за отдѣлнитъ категории работници. Числото на безработнитъ къмъ 1 февруарий 1931 г. се покачва на 37.347 отъ които най-голѣмото число — 28.015 — сѣ работници по тютюневитъ складове, следъ това следватъ по число строителнитъ работници, а следъ тѣхъ работниците въ текстилната индустрия. Въ останалитъ браншове числото на безработнитъ е по-малко.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Това е сезонна безработица.

Министъръ В. Молловъ: Сезонна, разбира се. — Азъ по-нататъкъ ще спра вашето внимание върху начинитъ, по които сѣ срѣдства на държавата е била дадена възможностъ на едно голѣмо количество наши работници да бждатъ заети, особено тѣзи въ строителната индустрия.

Сега за мене е достатъчно да ви посоча тия белези на икономическата депресия, ясно изразени презъ 1930 г. Тѣ не сѣ само едно мѣстно явление, тѣ сѣ свързани съ голѣми свѣтови причини, и мѣрките, които можеха да бждатъ взети, които се взематъ, не могатъ да бждатъ само отъ мѣстенъ характеръ — тѣ сѣ свързани съ мѣрките, които биха могли да бждатъ взети на международна почва.

Ако бихъ се спрѣлъ върху причинитъ на тази депресия, би трѣбвало да говоря извънредно много. Но, общо казано, причинитъ на тази депресия трѣба да се търсятъ въ свръхъ производството не само на зърнени храни, но и на индустриални произведения. Отъ друга страна намалението на консомацията е също така фактъ установенъ положително. Най-сетне трѣба да кажа, че като едно свѣтовно явление се явява презъ последнитъ години и поскупването на златото. Смѣтамъ, че не е умѣстно да влизамъ въ едно разискване ex professo, коя отъ тѣзи причини е по-съществена, първична, по-важна, съ по-голѣмо значение. Важно е, че тия нѣколко причини се срещнаха въ едни и същи моменти, и въ едни и същи моменти доведоха до тѣзи намаления въ обмѣна на произведенията, които се отбелязваха отъ 1929 г. насамъ.

Особено въ областта на зърненитъ храни, които насъ ни интересуватъ, настѣпи, бихъ казалъ азъ, катастрофално спадане на ценитъ. Голѣмитъ запаси отъ зърнени храни въ Съединенитъ щати, въ Канада и въ нѣкои южно американски държави, не можеха да бждатъ помѣстени споредъ нуждитъ на нѣкои други държави, и това не можеше, следователно, да не повлияе отрицателно върху ценитъ. Мѣроприятията, които локално бѣха взети въ Канада — даване кредити на трѣста на производителитъ на зърнени храни, на фермеритъ — не дадоха никакви резултати. Съединенитъ щати презъ 1930 г. се опитаха да дадатъ чувствителна помощъ на селското на фермерското население, дадоха една частъ отъ предвиденитъ кредити, убедили се, че съ туй не могатъ да помогнатъ за облекчение на кризата въ зърненитъ храни и се отказаха да дадатъ друга помощъ.

Въ втората половина на есенята на 1930 г. се яви като конкурентъ на свѣтовния пазаръ на зърнени храни, па и на други произведения, съветскиятъ, така нареченъ, дѣмпингъ. Азъ нѣма да влизамъ сега въ оценка на това, което прави една чужда властъ, нито на целитъ, съ които тя

изажда на свѣтовния пазаръ своитъ произведения по цени, които биятъ всѣкаква друга конкуренция. Важно е, че това е фактъ; важно е, че вследствие на него и вследствие, може би, на една сполучлива операция, сключена презъ м. юний на борсата на зърненитъ храни въ Чикаго, къмъ есенята ценитъ на зърненитъ храни се намѣриха предъ едно ново спадане; и не знамъ дали идущата година тази особенъ видъ конкуренция отъ съветска Русия нѣма да поддържа пакъ едно подобно намаление на ценитъ.

Противъ тая депресия и противъ нейнитъ причини, азъ казахъ, че ние не бихме могли да се боримъ съ свои собствени срѣдства. Тия срѣдства да бждатъ отъ международенъ характеръ. И такива срѣдства се очертаватъ, въ прѣки обстоятелствата, че не сѣ дали още такива резултати, каквито могатъ да се очакватъ, защото международнитъ срѣдства изискватъ едно много по-подробно, много по-широко разискване, съгласие между много и разни фактори и въ края на краищата, следователно, изискватъ редъ срещи, конференции, по-нататъкъ споразумения, които не могатъ да бждатъ веднага постигнати.

Българското правителство, обаче, трѣгна въ този път. Още миналата година то взе участие въ конференцията на земледѣлскитъ страни, въ която участвуваха и държави не чисто замедѣлски, но които сѣ заинтересувани отъ вноса на зърнени храни. Предварителнитъ срещи бѣха последвани отъ една конференция миналата есенъ въ Варшава, а следъ туй тия въпроси бѣха разисквани и въ Обществото на народитъ извънредно внимателно и подробно. Ако разискванията презъ м. септемврий м. г. още въ втората комисия и въ общото събрание на Обществото на народитъ не дадоха резултати, то, следъ започването на разискванията за Европейската федерация, за Съюза на европейскитъ държави — идея, която биде възприета, и отъ Обществото на народитъ, следъ като министърътъ на външнитъ работи въ Франция се яви като неинъ поддържател, като неинъ патронъ — разискванията за премахването на кризата въ зърненитъ храни отъ януарий месецъ т. г. започнаха да получаватъ по-конкретенъ характеръ. Такива срещи сѣ станали вече нѣколко. Напоследъкъ стана една въ Парижъ. Сега презъ м. мартъ има да се разрешава въпросътъ за зърненитъ храни въ Римъ, подъ покровителството на международния институтъ за земледѣлие. По този начинъ, онѣзи идеи, които бѣха изтъкнати, преди всичко отъ земледѣлскитъ държави, получаватъ единъ конкретенъ изразъ.

Идеята бѣше следната: една частъ отъ европейскитъ държави произвеждатъ зърнени храни, голѣма частъ отъ тѣхъ получаватъ такива храни отъ задоканскитъ държави; една малка частъ отъ излишъцитъ, специално на дунавскитъ държави, които сѣ почти изключително земледѣлски, много леко биха могли да бждатъ погълнати отъ европейскитъ държави вносители на зърнени храни, и, следователно, би могло да се помогне на държавитъ, които иматъ излишъкъ отъ такива храни и не могатъ да пласиратъ този излишъкъ на международния пазаръ.

При това, отъ друга страна се повдига въпросътъ за създаването на една особена клауза, на една клауза за предпочитане, преференциална клауза, която въ известни случаи да може да замѣсти клаузата на най-облагодетелствуваната държава. Не мога да кажа, че тая идея биде посрещната отъ всички съ еднакво съчувствие. Има държави, които сѣ навикнали на свободната търговия и които не могатъ да се откажатъ отъ клаузата на най-облагодетелствуваната държава, обаче, има други голѣми, свѣтовни държави, които въ своята собствена срѣда биха могли да задоволяватъ напълно своитъ нужди и които не биха били въ известни случаи противъ това, щото да бжде възприета една подобна клауза. На последната среща въ Парижъ, подъ председателството на уважаемия г. Брианъ, тая идея е била разисквана. Действително отъ резолюциитъ, които сѣ взети тамъ, азъ не виждамъ тази клауза да е била отнесена къмъ митническитъ тарифи, обаче по начало, тя е била възприета. Ако тя бжде разработена по-нататъкъ, дава се възможностъ за едно ново развитие въ тая областъ, за едно разрешаване, което би ни интересувало като износители на известни количества зърнени храни — да можемъ да ги пласираме по леко и по тоя начинъ да можемъ да удовлетворимъ една настѣпваща нужда на нашия износъ. Но това е една работа, която е по-дълга и която ние трѣба да очакваме да бжде решена въ предстоящитъ срещи.

Обаче българската държава не се задоволи само съ тѣзи, биха казали нѣкои, проблематични срещи, резолюции и решения, които още не могатъ да бждатъ изпълнени. Българската държава — колкото се отнася до нея — предъ

прие известни мърки за облекчаване и подпомагане на шето селско население чрез задържането и покачването ценитъ на зърненитъ храни.

Азъ не желая да се връщамъ върху онова, което се говори подробно тукъ презъ м. м. ноемврий и декемврий м. г. Нека ми бжде позволено сега да констатирамъ, че тия мѣроприятия на българското правителство сѣ били посрещати твърде добре въ самото население и че прилагането имъ отъ едно доста късо време — отъ месецъ и половина, два, не повече — днесъ може да ни даде увѣреността, че резултатитъ ще бждатъ добри. До 2 III 1931 г. Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни е закупила пшеница 42.877.022 кгр., отъ които сѣ продадени 8.810.000 кгр.; царевича — жълта и бѣла — закупени сѣ 15.775.087 кгр., продадени сѣ 14.735.000 кгр.; ржжъ — закупени 7.186.000 кгр., продадени 6.845.000; ечемикъ — закупени 6.972.157 кгр., продадени 6.828.000 кгр.; овесъ — закупени 21.082 кгр.; просо — закупени 36.692 кгр., продадени 15.000 кгр. Общо, отъ всички видове зърнени храни, закупени сѣ 72.868.040 кгр., продадени сѣ 37.233.000 кгр. За закупуването на горнитъ количества зърнени храни сѣ заплатени въ бонове 142.000.000 л., и въ брой 105.000.000 л. За продаденитъ количества зърнени храни сѣ получени пари въ брой 72.000.000 л.

Отъ тия цифри вие можете да си направите заключение за резултатитъ отъ действията на тая дирекция. Но въ всѣки случай, закупеното количество зърнени храни по сравнение съ продаденото количество ни дава основание да вѣрваме, че действително дирекцията ще изпълни своето назначение. Азъ имамъ сведения за една голѣма заинтересованостъ отъ страна на селското население, въ смисълъ, че то посрѣща добре данѣнитъ бонове, че тѣзи данѣчни бонове постѣпватъ въ бирничествата за изплащане на данѣнитъ и че даже има едно желание, щото сроковетъ, които сѣ предвидени въ закона не да бждатъ намалени, но да бждатъ уголѣмени, има даже едно желание да могатъ тия бонове да бждатъ употребени и за известни други изплащания отъ данѣченъ характеръ.

Това показва, че правителството за разрешаването на този преди нѣколко месеца толкова боленъ въпросъ е взело една мѣрка която е получила одобрението на нашето население, която му е помогнала, която дава възможностъ, отъ една страна, населението да се освободи отъ известни задължения, отъ друга страна, да получи то една добра цена за своитъ произведения, а отъ трета страна, да се поддържа цената на вътрешния пазаръ, за да може излизатъ отъ нашитъ храни да бжде пласиранъ своевременно. Единъ подобенъ опитъ, въ много поограниченъ размѣръ, бѣше направенъ презъ есента минатата година въ Унгария. Азъ не знамъ той да е билъ продължаванъ, обаче, сега-засага единствената държава, която е могла да се притече на помощъ на своето земеделско население по единъ ефикасенъ начинъ, това е България. Съседнитъ държави се намиратъ въ едно много по-трудно положение. Вземете Ромъния; тамъ сега обсъждатъ въпроса за основаване на земеделска банка, търсятъ пари, които да послужатъ като капиталъ за тази банка, но срѣщатъ голѣми мъжнотии и въ сѣщностъ не само че не сѣ разрешили въпроса, но не сѣ го и засѣгнали даже.

Г. г. народни представители! Ще ми позволите въ връзка съ общата икономическа депресия да ви посоча и други нѣкои данни, които биха могли да бждатъ отъ значение за нашитъ разисквания по-нататкъ. Каква е била нашата търговия презъ 1930 г.? Ако сравнимъ даннитъ за последнитъ три години, по стойностъ — не по изчисления, които се правятъ въ Министерството на финанситъ, защото ние имаме една изкуствена база, но по оценки, които се правятъ въ Българската народна банка — ние ще дойдемъ до следнитъ резултати.

Презъ 1928 г. — азъ не отивамъ по-нататкъ, даннитъ ще ги намѣрите въ бюлетинитъ на Българската народна банка — нашиятъ износъ е възлизалъ на 6.231.246.514 л., а вносътъ — на 7.040.935.000 л. Следователно, търговскиятъ ни балансъ презъ 1928 г. е приключенъ съ единъ дефицитъ отъ 809.688.785 л.

Презъ 1929 г. имаме още по-голѣма разлика. Износътъ презъ 1929 г., е възлизалъ на 6.397.000.000 л., а вносътъ на 8.324.633.000 л., следователно, търговскиятъ балансъ се приключва съ единъ дефицитъ отъ 1.927.572.000 л.

Презъ 1930 г. износътъ е билъ 6.191.140.000 л., а вносътъ — 4.589.725.000 л., следователно, презъ 1930 г. имаме единъ благоприятенъ търговски балансъ съ разлика въ този на износа стъ 1.531.314.000 л.

Не можемъ да не се спремъ върху тѣзи числа. Ние не можемъ винаги да разчитаме на благоприятенъ търговски балансъ. Въ миналото вие виждате години съ отрицателни баланси, а имаме и години съ положителни баланси. Обаче, въ едно време на криза, въ едно време на депресия, естествено, ние ще трѣбва да обръщаме особено внимание върху обстоятелството, какъ се приключва нашиятъ търговски балансъ. И когато нашиятъ търговски балансъ се приключва благоприятно, ние отъ това можемъ да извадимъ известни заключения.

Азъ знамъ, че намалението на нашия вносъ, което се отразява, както ще видимъ по-нататкъ, въ много посоки, се дължи до голѣма степенъ на съществуващата криза. Но то се дължи сѣщо тъй и на друго едно обстоятелство — на голѣмия вносъ презъ 1929 г., когато стоковетъ, складоветъ на нашитъ търговци бѣха попълнени, и продължаватъ още да бждатъ попълнени. Но заедно съ туй трѣбва да забележа, че това промѣняване въ благоприятна смисълъ на нашия търговски балансъ така внезапно се дължи и на известни мѣроприятия, които бѣха взети отъ правителството, за да може въ тоя случай да се подеествува за покровителство на нашия износъ, а отъ друга страна — нѣма да го крия — и за свързване на нашия вносъ съ известни приспособления, които новото време изисква. Миналата година, по мой докладъ Министерскиятъ съветъ покачи коефициента, по който се плащатъ митата за известни предмети. Увеличението на този коефициентъ не засегна предметитъ, употребявани отъ широкитъ народни маси, а засегна останалитъ предмети. Това увеличение се направи поради туй, че ние трѣбва несъмнено да се приспособимъ къмъ митата, които се опредѣлятъ въ връзка съ златния еталонъ, въведенъ отъ всички държави. Ние не можехме изкуствено да поддържаеме понижени тарифи, когато въ другитъ държави тѣзи тарифи се явяватъ много по-високи. Когато се говори за митническа защита, за протекционизмъ и каквото и да бжде, не по отдѣлни пера — защото има отдѣлни пера, по които у насъ има чувствително високи мита, напр., известни луксозни стоки, парфюмерии, коприна, вина, — но общо взето, като се взематъ предъ видъ и предметитъ, които се внасятъ у насъ съ малко мито, или даже безъ мито, или само съ мито 3% върху стойността, ние не трѣбва да забравяме, че нашитъ защитителни мита не отиватъ повече отъ 17—18% върху стойността на стокитъ, когато вносното мито за известни индустриални произведения въ Англия е 35% върху стойността. А Англия е страна на свободната търговия. Ако проучите митническитъ тарифи въ всички съседни държави, ще видите, че нашитъ мита сѣ сравнително по-ниски. И сѣ огледъ на политиката, която се върши сега отъ Обществото на народитъ за премахване на митническитъ прегради, спѣнки, граници и пр., несъмнено е, че ние трѣбва да дойдемъ до една установена база която не може да бжде друга, освенъ златнитъ, довоеннитъ тарифи.

Ние имаме за 1930 г. благоприятенъ търговски балансъ, но платениятъ ни балансъ не показва сѣщата благоприятностъ. Това сѣ, разбира се, предварителни сведения; нѣкои отъ тѣхъ не сѣ окончателни, а сѣ само приблизителни, защото точни изчисления не могатъ да сенаправятъ.

Нашата външна търговия като приходъ на нашия платеженъ балансъ е дала 5.560.000.000 л.

Отъ международни странствувания, както се наричатъ отъ Българската народна банка, отъ пътници — 120.000.000 л.; отъ чуждестранни легации въ България — 100.000.000 л.; приходъ отъ емигранти — 130.000.000 л.; приходъ по спогодбата Молловъ—Кафанларисъ — 152.000.000 л.; приходъ отъ градинари — 140.000.000 л.; или всичко 642.000.000 л. по това перо.

Инвенстирани дългосрочни капитални въ индустрии и други предприятия — 220.000.000 л.; продадено злато отъ Турция — 40.000.000 л.; получени краткосрочни чуждестранни кредити — 250.000.000 л.; или всичко по това перо 510.000.000 л.

Отъ чужди легации, търговци и пр. — 50.000.000 л. отъ бѣжанския заемъ — 288.000.000 л.; отъ стабилизационния заемъ — 409.000.000 л.; помощъ на Червенъ кръстъ и др. подобни тѣла. Дипозе и т. н. — 10.000.000 л.; всичко по това перо — 757.000.000 л. Или всичко приходъ — 7.469.000.000 л.

Разходи. Външната търговия миналата година е погълнала — 4.380.000.000 л. Държавнитъ доставки — желѣзници, благоустройство и пр., сѣ погълнали 410.000.000, следователно, износътъ на девизи за вносъ е билъ — 4.790.000.000 л.

За студенти въ чужбина е изразходвано 109.000.000 л.; за българи въ чужбина — пътници и други — 176.000.000 л.; общо 284.000.000 л.

Движение на капиталът: за лихви и тантиеми на дългосрочни кредити, инвестирани във България — 450.000.000 л.; за лихви на краткосрочни кредити, както и дивиденди на други капитали — 300.000.000 л.; изплатени чуждестранни кредити — 700.000.000 л., всичко 1.450.000.000 л.

Обществени разходи: погашения на държавни дългове — 1.285.000.000 л., за българските легации и др. — 85.000.000 л.

Събрани всички пера, дават 7.894.000.000 л., следователно, има един дефицит от 425.000.000 л., който е покрит от тѣзи запаси, които българската народна банка е успяла да събере въ последно време. Това сѣ, разбира се, цифри гресо модо, които въ всѣки случай показват едно, че ние, при единъ благоприятенъ търговски баланс, трѣбва да правимъ голѣми усилия, за да бѣде благоприятенъ и нашиятъ платеженъ балансъ.

А. Малиновъ (д): Г. министре! Понеже минавате на друга тема, единъ въпросъ ще Ви задамъ. Вие ни дадохте търговския балансъ въ стойностъ. За разнитъ видове стоки, имате ли цифритъ?

Министъръ В. Молловъ: Имамъ ги, г. Малиновъ, ако желаете, азъ мога да Ви дамъ таблицата да я имате предъ Васъ.

А. Малиновъ (д): Ако обичате, прочетете я.

Министъръ В. Молловъ: За количествата ли?

А. Малиновъ (д): Да, за количествата презъ 1929 и 1930 г.

Министъръ В. Молловъ: Презъ 1928 г. имаме износъ — 382.066.000 кгр.; вносъ — 357.171.000 кгр.; презъ 1929 г. износъ — 313.166.000 кгр.; вносъ — 508.122.000 кгр.; презъ 1930 г. износъ — 543.029.000 кгр., вносъ — 316.860.000 кгр. Въ 1930 г. имаме една разлика въ наша полза отъ 225.169.000 кгр.; въ 1929 г. — 194.195.000 кгр. въ наша вреда; въ 1928 г. — 24.000.000 кгр. въ наша полза, обаче, при единъ минусъ въ стойността на внесенитъ стоки. Мога да ви кажа какви материали най-много сѣ внесени и изнесени. Въ 1930 г. сѣ изнесени пшеница и червенка 39.000.000 кгр.; ръжъ — 27.000.000 кгр.; ечемикъ — 14.000.000 кгр.; царевица — 191.600.000 кгр.; просо — 14.000.000 кгр.; бобъ — 15.000.000 кгр.; брашно — 3.193.000 кгр.; трици, ярма — 11.000.000 кгр.; грозде — 2.774.000 кгр., овоци, прѣсни — 3.263.000 кгр.; орѣхи — 1.255.000 кгр.; анасонъ, рапица, семе тиквено, семе слънчогледово — близо 17 милиона килограма; фуражна трева — 21.000.000 кгр.; прѣчки лозови — 186.000 кгр.; тютюнъ — 22.000.000 кгр.; къспе отъ маслородни семена — 35.000.000 кгр.; каменни въглища — 8.000.000 кгр.; дървени въглища — 25.000.000 кгр.; яйца — 19.000.000 кгр. Мога да ви посоча и по-важитъ артикули, които се внасятъ, ако ви интересува.

А. Малиновъ (д): Прави ми впечатление, че износътъ презъ 1929 и 1930 г. по стойностъ е еднакъвъ, а по количество износътъ въ 1929 г. е 300.000.000 кгр., а въ 1930 г. е 500.000.000 кгр. Това говори за обезценяването на нашето производство.

Министъръ В. Молловъ: Безспорно, обезценено е.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Тази стойностъ, която сѣ давали 3 кгр. износъ въ 1929 г., въ 1930 г. я даватъ 5 кгр.

А. Малиновъ (д): Значи, за да запазимъ стойността на износа е трѣбовало да изнесемъ почти двойно.

Министъръ В. Молловъ: Презъ 1930 г. имаме увеличение, както на числото на несъстоятелноститъ, така и на числото на мораториумитъ. Въ търговията презъ 1928 г. е имало несъстоятелности — 82; въ 1929 г. — 85, въ 1930 г. — 183. Мораториуми въ 1928 г. — 48, въ 1929 г. — 80, въ 1930 г. — 297. Въ индустрията въ 1928 г. е имало 9 несъстоятелности; въ 1929 г. — 18, въ 1930 г. — 21. Мораториуми въ 1928 г. — 9, въ 1929 г. — 22, въ 1930 г. — 52.

Когато вие прегледате числото и специално стойността на протестиранитъ полици, вие ще забележите, че презъ м. ноемврий и декемврий 1930 г. има известно подобрене. Въ 1927 г. има протестирани полици — 198.845.000 л.; въ 1928 г. — 199.599.000 за 1.431.894.000 л.; въ 1929 г. — 247.528.000 за 2.123.415.000 л.; 1930 г. — 354.185.000 за 3.008.309.000 л. Стойността на протестиранитъ полици презъ м. ноемврий 1929 г. е — 305.809.887, а въ 1930 г. — 237.729.000; презъ м. декемврий 1929 г. стойността на протестиранитъ полици е 341.535.527, а въ 1930 г.

— 174.645.000. Следователно, стойността на протестиранитъ полици започва да намалява. Това не се дължи, освенъ на известни ограничения, които сѣ настѣпили и които вие несъмнено ще ги отбележите.

Влоговетъ и текушитъ кредиторни смѣтки, така наречената спестовностъ на България, ни показватъ, че не бива да бждемъ много песимисти.

Българската народна банка има влогове и текущи кредиторни смѣтки: въ 1927 г. — 2.383.550.129, 1928 г. — 2.936.000.000, въ 1929 г. — 2.175.000.000, въ 1930 г. — 1.547.000.000.

Българската земеделска банка има влогове и текущи кредиторни смѣтки въ 1927 г. — 2.500.854.000, въ 1928 г. — 3.398.000.000, въ 1929 г. — 3.262.000.000, въ 1930 г. — 4.045.709.000.

Влоговетъ и текушитъ кредиторни смѣтки на Кооперативната банка сѣ нарастнали отъ 251.579.000 въ 1927 г. на 501.596.000 въ 1930 г. — почти двойно.

Влоговетъ въ популярнитъ банки сѣщо се удвояватъ — отъ 983.421.000 въ 1927 г. на 1.802.889.000 презъ 1930 г.

Въ земеделскитъ кооперации се констатира сѣщото явление: отъ 561.982.000 презъ 1927 г. достигатъ до 908.767.000 л. презъ 1930 г.

Въ частнитъ банки: отъ 4.983.000.000 л. презъ 1927 г. се увеличаватъ на 6.823.000.000 л. презъ 1929 г.; за 1930 г. нѣмамъ сведения.

Въ пощенската спестовна каса, кѣдето сѣ дребнитъ спестявания, отъ 508.435.000 л. презъ 1927 г. се увеличаватъ на 684.002.000 л. презъ 1929 г.; за 1930 г. нѣмамъ окончателни цифри.

Застрахователнитъ дружества сѣ събрали влогове 684.000.000 л. презъ 1927 г. които презъ 1929 г. се увеличаватъ на 949.000.000 л. Презъ 1929 г. ние имаме всичко влогове и текущи кредиторни смѣтки 17.668.692.000 л.; предположително тази цифра остава сѣщата за 1930 г., защото разликитъ не сѣ отъ чувствителенъ характеръ.

Пласментъ. Пласментътъ на Българската народна банка е намалѣлъ: той сега е по-малък, отколкото е билъ въ 1927 г., особено отколкото е билъ въ 1929 г. Срещу 976.000.000 л. презъ 1927 г., сега е 632.000.000 л.

Българската земеделска банка показва увеличение — отъ 2.425.000.000 л. на 4.080.000.000 л.

Българската централна кооперативна банка — отъ 283.447.000 л. на 509.000.000 л.

Популярнитъ банки — отъ 1.043.000.000 л. на 1.785.000.000 л.

За Земеделскитъ кооперации и за частнитъ банки нѣмамъ окончателни цифри. Презъ 1929 г. сѣ били 16.064.000.000 л. — може би да има разлика, не мога да ви кажа.

Въ всѣки случай спестовността въ Българската народна банка, Земеделската банка, Българската централна кооперативна банка и популярнитъ банки, които трѣбва да се считатъ като основа на нашия кредитенъ животъ, презъ 1930 г. е била 7.897.000.000 л., а пласментътъ имъ е билъ 7.007.000.000 л. Пласментътъ е сѣ известно намаление, което главно се дължи на туй, че пласментътъ на Българската народна банка е намалѣлъ, по причини, които азъ и другъ пътъ сѣмъ излагалъ тукъ. Тѣзи причини доведоха Народната банка, по съображения на нейната девизна политика, предъ видъ на голѣмия вносъ презъ 1929 г. да предприеме ревизия на своя портфейлъ, която ревизия даде за Народната банка едно значително подобрене. Тя сега разполага съ дѣйствителенъ търговски портфейлъ. Следователно, за смѣтка на намалението, има едно чувствително по-здраво, едно, мога да кажа, напълно заздравено положение.

Отъ това, което азъ ви прочетохъ, кои признаци бихме могли да изтъкнемъ като признаци на подобрене? Пласментътъ на Земеделската банка, пласментътъ на популярнитъ банки; после, това, което се събира въ Спестовната каса, въ Българската централна кооперативна банка. Дори въ земеделскитъ кооперации се посочва едно системно покачване на влоговетъ. Признакъ на подобрене е и друго едно обстоятелство: въ нашиятъ кредитни институти сега има повече свободни срѣдства. Това по-голѣмо количество свободни срѣдства, които търсятъ пласментъ, а не намиратъ такъвъ, води до едно понижаване на лихвата, което преди единъ месецъ, се свърза съ понижаване на сkontoвия процентъ на Българската народна банка на 9% единъ skontoвъ процентъ, какъвто иматъ околнитъ държави — до едно намаление на лихвата, която се дава за внесени, депозирани суми отъ спестовенъ и отъ търговски характеръ. Това води по необходимостъ въобще къмъ намаляване на лихвения процентъ, за която целъ Министерството на правосъдието е внесло и съответния законопроектъ.

Обаче важният въпрос въ този случай е въпросът изобщо за използването на нашата спестовност, изобщо за планирането на свободните капитали. Азъ ви прочетохъ отъ платежния балансъ цифри за лихви и амортизации, които плащаме на чуждия капитал. Ние имаме вече възможност да употребяваме нашия собствен капитал. Той не е достатъченъ, малък е. И чуждият капитал, който не можъ презъ последните години да получи онова, което той очакваше отъ стопанската дейтелност, би могълъ да бжде употребенъ, но същественото условие за това е извънредно ясно; то е: доверието, което единъ банковъ институтъ трѣбва да има къмъ лицата, на които довърва своите пари, да бжде напълно възстановено. А пъкъ ние не сме особено внимателни въ тая областъ. Да ви припомня даже единъ случай. Миналата година, въ края на сесията, когато ставаше въпросъ за измѣнене нѣкои членове отъ търговския законъ относително мораториума, ние поставихме и поръчителитъ въ мораторните граници. Това създаде едно голѣмо разколебаване въ срѣдата на кредитните институти. Всичко, което по законодателенъ редъ или по другъ начинъ би могло да разколебае сигурността на плащанта, несъмнено разколебава доверието на банковитъ институти къмъ лицата, на които тѣ довърватъ своите пари и, следователно, премахва възможността да можемъ да използваме едно положение, което би могло да бжде благоприятно за насъ, за нашия кредитъ, за нашата спестовност. Така щото, едно особено внимание въ тая областъ се явява несъмнено наложително.

Г. г. народни представители! Съ данните които ви приведохъ, азъ очертахъ безизтънъ на това, което трѣбва да ви изложа за нашето стопанско положение. Азъ не мога да ви занимавамъ съ други данни или съ други подробности, които вие сама бихте намѣрили, и които при другъ случай азъ ще бжда готовъ да разисквамъ заедно съ васъ. За мене бжде важно да характеризирамъ миналата година, като година на една голѣма икономическа депресия, обаче, съ известни признаци, съ известни белези на подобряване.

Ако вие бихте ме попитали: какъвъ е изходътъ отъ тая криза, какво очакваме въ предстоящото бъдеще, въ близките месеци — нѣма да кажа години — азъ бихъ ви казалъ, че същественото въ тая криза е, че тя е криза въ ценитѣ. Причинитѣ, които азъ ви посочихъ — свѣрхпроизводство, намаление на консомацията, поскупването на златото — сѣ все причини, които се отразяватъ върху ценитѣ. Ако би могло да се разреши въпросътъ за златото малко по-леко — както се мѣчи Обществото на народитѣ да прави това съ помощта на банката за международни плащания — ако би могло да се разпредѣли по еднакъвъ начинъ между държавитѣ, които иматъ нужда отъ него, ако свѣрхпроизводството би могло да бжде погълнато по-скоро, или консомацията засилена, тогава несъмнено е, че би се изживѣла много по-скоро кризата. Азъ ви изтъкнахъ падането на ценитѣ на едро — нѣма защо да се връщамъ — обаче същото падане на ценитѣ на дребно не се отбелязва навсѣкжде. Съ други думи, отъ една страна, има по-голѣмо свѣрхпроизводство, по-голѣмо количество предмети, а, отъ друга страна, има по-малка консомация, защото консоматорътъ не може да погълне онова, което индустрията, земледѣлието и другитѣ области на човѣшката деятелност сѣ могли да изготвятъ презъ това време. Това следва да ни доведе до заключението, че въ тази областъ има много нѣщо да се прави. Азъ предприехъ известно нѣщо, може резултатътъ да ви се вижда малък, но при все това той е единъ резултатъ: намаляване цената на солта, на петрола, на известни памучни преди, на захарта. Вѣрно е, че намаляването цената на тѣзи продукти не е голѣмо, не е чувствително. Направилъ съмъ това, обаче, съ лични въздействия, съ оценки, безъ да имамъ едно законно срдѣство, въ смисълъ на принуда. Но щомъ като дребната търговия не може да се приспособи къмъ нуждитѣ на консоматора, при едно спадане на ценитѣ, това значи, че посредничеството взема една голѣма частъ отъ онова, което би могло да отиде въ полза на консоматора. Ето защо, препорѣчва се борба противъ така нареченитѣ картели и трѣстове, за която целъ Министерството на търговията е изготвило надлежния законопроектъ. По този въпросъ и азъ съмъ мислилъ, да мога да дамъ възможност на държавната властъ да действа по-енергично въ всички отдѣлни случаи, където може да бжде отбелязано едно неоправдано неприспособяване къмъ намаляване ценитѣ и където, следователно, държавната властъ ще трѣбва на всѣка цена да се намѣси.

Второ едно мѣроприятие, което нѣкои биха очаквали, е покачването на митата. Въ това отношение азъ съмъ чувалъ известни оплаквания или известни пожелания. Отна-

чало се искаше покачването на митата; следъ туй, когато се видѣ, че вносътъ е намалѣлъ, дойде друга една тенденция — тенденция къмъ намаляване на митническите тарифи. Преди малко азъ ви посочихъ, че ние не сме така защитени, както сѣ защитени другитѣ държави и, следователно, ние не бихме могли да действаме по другъ начинъ, освенъ по начина, по който сме действовали презъ юний 1930 г., отъ което не бихме могли да очакваме нѣкакъвъ особенъ, нѣкакъвъ чувствителенъ резултатъ въ предстоящитѣ месеци. Обаче ние ще трѣбва да направимъ известно заключение отъ това, което става изобщо въ връзка съ митата, съ митническите тарифи, отъ онова, което е предприело Обществото на народитѣ. Досега Обществото на народитѣ не е имало голѣмо щастие съ своитѣ стопански конференции. Нито една отъ тѣзи конференции — а тѣ сѣ почнали отъ 1927 г. — не е дала реаленъ резултатъ. Много държави сѣ били съгласни съ намаляване на митата, подписали сѣ известни конвенции — ние подписахме подъ известна резерва, защото нашитѣ тарифи не сѣ установени окончателно — но въ края на краищата числото на държавитѣ, които трѣбва да подпишатъ конвенцията не е било достатъчно, споредъ уговорката, за да влѣзе конвенцията въ сила. Броятъ на държавитѣ, които трѣбва да подпишатъ конвенцията, трѣбва да бжде 18. Мисля, Полша не се реши да подпише първата конвенция, и тя не се осъществи. За така наречената митническа почивка — и за нея още нѣмаме резултатъ. Въ Женева сега ще се събере наново една конференция, която ще има да разисква дипломатическия въпросъ, по какъвъ начинъ да се създадатъ известни нови резултати? Трѣбва да ви кажа, че въ тази областъ отдѣлни егизми, отдѣлни интереси на голѣми пъкъ и на малки държави не могатъ да бждатъ лесно съгласени. Колкото и да се познава, колкото и да се знае необходимостта отъ такава спогодба, при все това, трѣбва да кажа, тя мѣжко не постига. Затуй често пѣти така нареченитѣ експерти на тѣзи конференции се занимаватъ съ разискване на теоритически въпроси или предварително слагатъ въпроса за метода: по какъвъ методъ да започнатъ своитѣ разисквания! Въ втората комисия на Обществото на народитѣ, когато се разискваше докладътъ на Икономическия комитетъ при Обществото на народитѣ, по единъ докладъ — представенъ отъ известния италиански финансистъ Михелисъ, който постоянно представлява италианската държава на международнитѣ конференции — азъ си позволихъ да кажа, че всички народи вече не чакатъ такива освободителни речи или методи, а чакатъ дѣла. А дѣлата нѣма да се добиятъ чрѣзъ туй, че презъ единъ месецъ или другъ, или презъ една година или друга ще се избере едната или другата метода. Азъ си позволихъ да употребѣя едно сравнение, взето отъ една басня — че, догдето музикантитѣ се занимаватъ съ размѣстване на мѣстата си, тѣзи, които слушатъ, добиватъ впечатлението, че самиятъ диригентъ се явява негоденъ и че музикантитѣ отъ мѣстата си нѣма да се научатъ по-добре да свирятъ. И действително положението на тѣзи конференции е такова, че не се засѣгатъ съществени въпроси. А същественитѣ, важнитѣ въпроси вече постепенно проникватъ въ съзнанието на народитѣ, въ съзнанието на отдѣлнитѣ лица, образуватъ се групировки, съюзи, лиги, и по този начинъ, при всичко че мѣжнотинитѣ сѣ голѣми, азъ вѣрвамъ, че постепенно се осъществява единъ напредѣкъ. Победенитѣ държави сѣ принудени да поддържатъ високи тарифи — тѣ не могатъ да действуватъ по другъ начинъ — за да иматъ благоприятенъ търговски балансъ и, следователно, единъ сравнително по-добъръ платеженъ балансъ. Когато една държава нѣма скрити ресурси — а у насъ, както видѣхте, тѣ сѣ малко — несъмнено е, че тя ще разчита на своята търговия и че ще вземе всички мѣрки за покровителството на своя трудъ, за покровителството на своята индустрия, изобщо на производството, за да засили износа, а, отъ друга страна, ще вземе мѣрки за оградане. Следователно, разликитѣ сѣ създадени и се поддържатъ вследствие на тежкитѣ икономически условия въ цѣлия свѣтъ, а най-много въ цѣла Европа. Догдето това, което е причинило тѣзи тежки послѣствия, не започне да изчезва, дотогава, несъмнено, ние не ще можемъ да разчитаме, че тѣзи въпроси ще могатъ окончателно да бждатъ облекчени и разрешени. Но вие виждате, че даже по такъвъ единъ въпросъ, какъвто е въпросътъ за покровителството на националния трудъ, всички държави сѣ принудени да взематъ мѣрки. Преди нѣколко дена Съединенитѣ щати ограничиха емиграцията до 10% отъ континента, който е посоченъ въ тѣхното законодателство. Азъ не зная, по какъвъ начинъ ние бихме могли да издействуваме, нашитѣ работници — засегъ само гражданитѣ излизатъ — да бждатъ поставени на еднакви начала, както другитѣ работници. Конференцията за трети-

ране на чужденците, които се случиха в 1929 г. в Париж, се разотиде без каквото и да е резултат. Една от причините за това бѣше, че искаха да уреждат настаняването на разни чужди фирми, въпросът за двойното облагане или, по-добре, въпросът за необлагането на чуждите фирми въ странитѣ, въ които тѣ работят. Колкото дойде въпросът за допусане, за настаняване работници, тамъ резултатътъ не се добива. Франция, която допускаше голѣмо количество италиански работници, ги ограничава. Всички държави взематъ въ това отношение надлежнитѣ мѣрки. Това води къмъ защита на националния трудъ противъ възможната конкуренция на чужди индустрии и до покровителство на такива индустрии, които може би да нѣматъ естествена база на съществуване въ дадена държава и, при по-нормални, при по-други условия, биха могли да бѣдатъ замѣстени съ други производства, като тѣзи индустрии се запазятъ въ държави, където могатъ да съществуватъ по-сгодно, по-целесъобразно, по-евтино.

При такова положение, ясно е, че ние трѣбва да следваме една определена политика, която, следвана досега и сега, ще трѣва да се следва и въ бѣдешитѣ години. Преди всичко, ние трѣбва безусловно да запазимъ нашата вътрешна и външна сигурност и да координираме изцѣло целитѣ на нашата политика съ целитѣ на Обществото на народитѣ. Въ тая областъ ние ще трѣбва да изчакаме узрѣването на събитията, тѣхното развитие, безъ авантюри и безъ предизвикателства, съ напрегнато внимание и съ искрено и дълбоко намѣрение за закрѣпване на мира, защото само при общъ миръ можемъ благоприятно да разрешимъ тѣзи проблеми и за насъ.

Г. Марковъ (з. в): Само че не така говорите на публичнитѣ събрания. Тамъ говорите обратното.

А. Пиронковъ (д. сг): Колко си простъ човѣкъ, за да пресичашъ г. министра на такова мѣсто.

Г. Марковъ (з. в): Вие и Григоръ Василевъ на публично мѣсто говорите друго.

Министъръ В. Молловъ: Вие не сте разбрали, какво е миръ, г. Марковъ.

Г. Марковъ (з. в): Разбирамъ.

Министъръ В. Молловъ: Гледайте вие да следвате тая политика, гледайте вие да не възбуждате, да не създавате болни настроения. Това ще бѣде по-добре.

Г. г. народни представители! Обикновено, въ време на криза, съществува тенденция къмъ увеличаване на разходи, явяватъ се непредвидени нужди, които не могатъ да се удовлетворятъ, освенъ съ парични срѣдства. За това има многобройни примѣри на държави по-отдалечени и съседни. Между държавитѣ победителки, Англия е принудена да заяви, че е направила разходи въ повече отъ предвиденитѣ по бюджета оксло 180 милиона лири стерлинги. Германия е направила такива разходи въ повече около 3 милиарда марки. Дори въ Франция бюджетътъ, който се разисква отъ нѣколко месеца и е миналъ презъ финансовата комисия — тамъ нѣма бюджетарна комисия — показва дефицитъ отъ 1 милиардъ и 500 милиона французки франка. А Франция е държава, която бѣше цвѣтуща, и която е събрала голѣма частъ отъ златото, което съществува въ свѣта и едва ли въ това отношение не прави конкуренция на Съединенитѣ щати, които заемаха първо мѣсто. Отъ тѣзи по-голѣми разходи се явяватъ и голѣмитѣ дефицити. Дори въ Съединенитѣ щати — държава, която дълги години е показвала голѣми излишѣци, които употребява за известни благоустройствени и други полезни за обществитѣ цели — има чувствителенъ дефицитъ. Вие знаете, че и ние имаме да се боримъ съ хронически дефицити, които започнаха веднага следъ войната. Ето една таблица за тѣзи дефицити, която азъ съмъ цитиралъ и другъ пътъ, и която въ всѣки случай е интересна. Отъ 1 априлъ 1920 г. до 30 юний 1921 г. — финансовата 1920/1921 г. — тѣзи дефицити сѣ 17.625.000 л., за 1921/1922 финансова година — 858.534.000 л., за 1922/1923 г. — 62.983.000 л., за 1923/1924 г. — 115.918.000 л., за 1924/1925 г. — 1.948.565.070 л. Тукъ този милиардъ се явява вследствие изплащането разходитѣ по европейската война: 1.112.000.000 л. Следъ това за 1925/1926 г. — 748.560.000 л. за 1926/1927 г. — 190.000.000 л. По-нататкъ следватъ излишѣци: за 1927/1928 г. — 223.517.000 л., за 1928/1929 г. — 502.184.000 л. и за 1929/1930 г. — 126.081.573 л. Както виждате последнитѣ три години, сѣ години на излишѣци. Това се дължи на две обстоятелства. До 1926/1927 г. ние сме длѣжни да ликвидираме остатѣтъ отъ ангажментитѣ презъ войната. Ликвидираме ги съ наши собствени срѣдства. Презъ

това време имаме само единъ вътрешенъ заемъ, който можа да се реализира само на половина, и, следователно, всички разходи трѣбваше да се правятъ отъ бюджета. Къмъ туй трѣбва да прибавимъ и друго — че тѣзи разходи, особено въ по-първитѣ години, до 1923 г., сѣ покривани и съ други срѣдства — съ срѣдства на Българската народна банка: банкнотното обръщение е било увеличавано, като сѣ били печатани банкноти за смѣтка на обезценяването на българския левъ. Излишекътъ, който имаме презъ последнитѣ три години, се дължи на политиката на много чувствителни икономии. Азъ не бихъ считалъ всичкитѣ предшествуващи години за нормални, но особено съмъ длѣженъ да изтъкна това, което се отбелязва отъ последното тримесечие на 1929 г. — отъ есенята на същата година — до края на 1930 г. Ако сравнимъ даннитѣ, които представлява отчитането на съкровището, веднага ще се увѣримъ, че действително държавната властъ — Министерството на финанситѣ — е правило най-голѣмитѣ икономии въ тая областъ и въ време на криза е следвала не политика на увеличаване разходитѣ, а политика на намаляване разходитѣ.

Въ това отношение азъ мога да ви посоча следнитѣ числа, макаръ че за тази година тѣ още не сѣ окончателни, и сѣ основани на известни предвиждания. Азъ се надявамъ, обаче, че тѣзи предвиждания горе-долу ще се осъществятъ, и следователно, отъ тѣхъ ще можемъ да видимъ по-ясни заключения за резултатитѣ, които ще имаме презъ миналата 1930/1931 бюджетна година.

Сега, г. г. народни представители, по приключванията и по предвижданията. По нашия редовенъ бюджетъ за 1930/1931 г. сѣ предвидени разходи — ще дойдемъ и до приходитѣ — като разрешени кредити, общи и свръх-смѣтни, 7.188.075.590 л. къмъ тѣхъ трѣбва да прибавимъ кредититѣ, разрешени по Дирекцията на желѣзницитѣ — 1.851.424.699 л. Така се получава общата сума 9.039.500.289 л., а пъкъ разрешенитѣ кредити за 12 месеца, по докладъ отъ Министерството на финанситѣ, сѣ 6.791.683.794 л. Следователно, разрешенитѣ кредити сѣ въ по-малко 2.237.816.000 л. По редовния бюджетъ разходитѣ сѣ въ по-малко 1.524.091.000 л., по бюджета на желѣзницитѣ — 713.724.000 л., т. е. правителството е следвало политика, обратна на онѣзи, която е била отбелязана въ другитѣ държави, въпрѣки обстоятелството, че у насъ е имало нови нужди, въпрѣки обстоятелството, че трѣбваше да се притечемъ на помощъ на известни части отъ населението, да удовлетворяваме и нѣкои други нужди, които се явяватъ. Съкроищно ние сме направили всички усилия, за да намалимъ разходитѣ и по тоя начинъ да намалимъ чувствително послѣдствията отъ намалението на приходитѣ.

Азъ ще се спра по-подробно и върху приходитѣ. Важно е, обаче, да изтъкна, че срещу намалението на приходитѣ ние имаме и намаление на разходитѣ. Следователно, вследствие на нѣкакво увеличение или на предвидени нужди, ние не сме извършили нѣщо, което да отегчи бюджета за 1930/1931 г.

Минавамъ на приходитѣ. Несъмнено, тѣ сѣ намалѣли и това е естествено послѣствие на съществуващата икономическа депресия. Това намаление на приходитѣ се забелязва навсѣкѣже. Нѣма държава, въ която приходитѣ по бюджета да не сѣ отбелязали чувствително намаление. Даже Франция — държава, която се счита като извънредно благоприятствувана — има дефицити въ своитѣ желѣзници. Да не говоримъ за други държави. Нѣма защо да се отвлечамъ и да ви съобщавамъ тукъ данни за степенята, въ която сѣ намалѣли приходитѣ имъ; важно е, че сѣ намалѣли важно е, че иматъ дефицити.

У насъ сѣщо тѣ е отбелязано явлениято на намаляване на приходитѣ. До 31 януарий 1931 г. приходитѣ сѣ 5.541.088.622 л. Като се приеме, че двата месеца до края на бюджетното упражнение ще ни дадатъ приблизително 1.300.000.000 л., ние разчитаме на единъ приходъ отъ 6.841.088.622 л. за цѣлата година. Разбира се, тукъ трѣбва да отнесете слетитѣ фондове и това ще ви даде възможностъ да направите едно изчисление. Като разчитаме, че предполагаемитѣ разходи до края на бюджетното упражнение ще бѣдатъ 1.000.000.000 л., цѣлиятъ разходъ ще възлѣзе на 7.052.000.000 л., т. е. ще се яви една разлика въ повече, въ сравнение съ прихода, отъ 200.000.000 л., обаче тѣзи 200.000.000 л. се покриватъ отъ сумитѣ, които ние облѣкохме въ държавни бонове отъ общественитѣ фондове, които се намираха въ Земледѣлската и Кооперативната банки — общо 547.000.000 л. Тази сума ще послужи, за да се ликвидиратъ всѣчки поети ангажменти до края на текущото бюджетно упражнение, безъ да се ангажиратъ приходитѣ отъ новата бюджетна година за изплащане на стари разходи, както се е постѣпвало досега.

Не бих могъл да ви кажа отсега, дали ще добием окончателно точно тѣзи цифри, но направени сѣ изчисления по месечно въ течение вече на две-три години, от които изчисления можемъ да правимъ предположение върху начина, по който приходитѣ ще постѣпватъ по месечно, и да намѣримъ оправдание, да не кажа за този оптимизъмъ, но за тѣзи предвиждания.

Сега, за приходитѣ по отдѣлно. Отношението между прѣжитѣ и косвенитѣ данѣци продължава да бѣде сѣщото. Прѣжитѣ данѣци се предвиждатъ почти въ сѣжитѣ размерѣ. Ние разчитаме, че вследствие пласирането на боновѣтѣ и изплащането на известни закѣсѣлки, така наречени слети данѣци, бихме могли да получимъ нѣщо, което да облекчи съкровището. Трѣбва, обаче, да ви кажа, какъвъ е облогътъ на поземелния данѣкъ, на данѣка върху сградитѣ, и специално да ви съобща, че недоборитѣ къмъ 1 октомврий 1930 г. слети и двойни данѣци, включително съ врѣхнинитѣ, сѣ 2.727.948.000 л., от които само за държавата — 1.364.000.000 л. приблизително. Облогътъ на поземелния данѣкъ за 1930/1931 г. е 350.000.000 л., а двойниятъ му размеръ е 700.000.000 л.

Отношението между прѣжитѣ и косвенитѣ данѣци остава сѣщото, обаче дълженъ сѣмъ да отбележа, че, ако по постѣпленията от прѣки данѣци се забелязва, че двойниятъ размеръ не е могълъ да постѣпи напълно, а сѣ постѣпили сравнително по-малки суми, то още по-чувствително е намалението на постѣпленията от косвени данѣци. Като казвамъ, че двойниятъ данѣкъ не е могълъ да постѣпи, трѣбва да имаме предъ видъ, че две години не е събиранъ, и, следователно, надѣваме се, че недоборитѣ ще постѣпятъ. Косвенитѣ данѣци, обаче, посочватъ чувствително намаление. Отъ 1 априлъ до 31 декемврий 1930 г. е постѣпило: мито от вносни стоки 590.000.000 л. срещу предвидени 1.200.000.000 л. А за 1929/1930 г. сѣ постѣпили 1.236.000.000 л. Подобно намаление има и по други пера, които сѣ посочени въ глава втора — на косвени данѣци. Това ще рече, че чувствителното намаление се дължи на намалението на вноса и на митнитѣ постѣпления. Къмъ него ще прибавимъ и намалението, което направихме, на постѣпленията от мита от износни стоки и процентовъ сборъ, премахването на 3-процентовия сборъ върху стойността на изнесенитѣ стоки — така нареченитѣ девизни удържки — намалението на магазинажъ, статистическото право и другитѣ такси и берии. Ясно е, че ние сме намалили значително постѣпленията. Презъ 1921/1922 финансова година постѣпленията сѣ били главно от износни стоки, а сега, заедно съ другитѣ намаления, които сме направили, имаме приблизително 350—400 милиона лева постѣпления въ по-малко. Но, заедно съ туй, въ сѣщия размеръ ние сме облекчили и народното стопанство, като сме подпомогнали износа, въ съгласие съ оная политика, която следваме — да подпомагаме износа срещу ограничения или затрудненията, които настѣпватъ отъ увеличение на вноснитѣ мита въ чуждитѣ държави.

По отношение на такситѣ и беринитѣ нѣма какво извънредно много да отбележа. Приходитѣ от тѣхъ предвиждаме съ малко намаление, докато, както виждате, постѣпленията от мито върху вноснитѣ стоки се предвижда съ намаление отъ 300.000.000 л. Въ другитѣ пера сѣщо тъй има известни намаления. Приходитѣ от пошитѣ, телеграфитѣ и телефонитѣ сѣ малко намалени, но върху този въпросъ азъ бих могълъ да говоря малко по-отдѣлно.

Бихъ засегналъ заедно съ туй въпроса за държавнитѣ стопанства, които у насъ се отдѣлятъ постепенно, но които въ прѣки това отдѣляне могатъ да бѣдатъ оценени съ огледъ на резултатитѣ, които се добиватъ от тѣхъ. Нека ми бѣде позволено само да обърна вашето внимание върху нѣкои от тѣхъ. — Примѣрно, мина „Перникъ“. Тя е едно отдѣлно държавно стопанство. Може-би, управата на това стопанство търпи известни корекции, обаче стопанскитѣ резултати сѣ следнитѣ Оборотнитѣ капиталъ отъ 50.000.000 л. не е даденъ на мина „Перникъ“. Тя е добила този оборотенъ капиталъ отъ своитѣ собствени печалби. Тя е успѣла от тѣзи печалби да постави предприятието на чисто стопански и търговски начала, като осигурява на държавата надъ 100.000.000 л. доходъ, вънъ отъ това, което остава за развитие и за разширение на самото предприятие. Така, отъ 1 априлъ 1925 г. до края на 1930 г. държавата е получила — разбира се, между мината и държавата има известни смѣтководни отношения, смѣтки по заплащане вѣжлищата и т. н. — 401.987.434 л. въ приходъ на бюджета и на фонда „Стопанско повдигане“, който фондъ би трѣбвало да бѣде на 1 декемврий 1930 г. 125.909.000 л. плюсъ установенитѣ отъ 1 априлъ 1930 г. такси по 30 л. на продаденъ тонъ вѣжлища — 62.464.573 л. Разбира се, това трѣбва да бѣде разпредѣлено по години; всѣка година не е еднаква. Ако желаете, азъ мога да ви дамъ и по-подробни числа, за да видите каква е и другата

печалба. Чистата печалба е 113.898.000 л., от които 2.699.000 л. сѣ на мината „Бобовъ-долъ“. По сравнение съ баланса къмъ 31 декемврий има едно намаление отъ 36.476.503 л., което се дължи на известни причини, които сѣ посочени тукъ (Сочи таблицата) и които азъ нѣма защо по-нататѣкъ да ви ги изтъквамъ.

Едно отъ другитѣ голѣми държавни стопанства, главното отъ тѣхъ — това сѣ българскитѣ държавни желѣзници. Българскитѣ държавни желѣзници презъ тая година сѣ посочили едно намаление въ своя трафикъ. Обаче, при все туй, приходитѣ за 1930 г. сѣ били: отъ превозъ на пътници 471 милиона, отъ превозъ на стоки 895 милиона, отъ пощата и други държавни превози — това е смѣтка — 68 милиона лева. За 1931/1932 г. предвиждатъ едно увеличение отъ близо 65 милиона лева по двѣтѣ пера. Къмъ тѣхъ се прибавятъ разни други, които евентуално увеличаватъ бюджета на държавнитѣ желѣзници за 1931/1932 г. отъ 1.441.000.000 на 1.613.240.000 л. — нѣщо, което още не е окончателно установено, а е като едно предположение, което азъ сѣмъ дълженъ да ви съобща.

Разходитѣ на българскитѣ държавни желѣзници сѣ били 1.384.736.000. Излишѣкъ 228 милиона лева. Разпредѣление на излишѣка: лихви и анюитети на досегашнитѣ задължения на желѣзницитѣ — 151.315.000 л. и единъ заемъ отъ фонда „Безработица“ 5.600.000 л. Всичко 156.915.000 л. Азъ не мога да кажа, че българскитѣ държавни желѣзници — бюджетътъ на които още не е представенъ, трѣбва да бѣде представенъ въ най-близкитѣ дни — не сѣ дали единъ резултатъ, какъвто се е очаквалъ от реформата, която се предприе по тѣхъ. Само че считамъ, тоя пътъ, вмѣсто една предполагаема смѣтка, както бѣше така наречениятъ бюджетъ отъ миналата година, ние ще имаме единъ другъ бюджетъ на българскитѣ държавни желѣзници, за да може Народното събрание да се ориентира по най-важния въпросъ, който интересува желѣзничаритѣ — уреждане тѣхното възнаграждение.

Азъ бихъ могълъ да ви съобща известни числа и за работата на трудоватѣ — трудовата повинность, която сѣщо така представлява отъ себе си едно държавно стопанство въ разни разклонения. Не знамъ дали бихъ могълъ да отида по-далечъ, но ще се задоволя да кажа, че до края на 1929 г. сѣ употребени въ работа въ разни стопанства осемчасови надници 13.314.647, а стойността на извършенитѣ работи е 1.193.460.540 л. По пътищата сѣ на правени 2.906 км., землени работи, 1.167 настилки, 338 моста, 798 водостока, 40.350 м. подпорни стени и т. н. Въ края на м. мартъ 1921 г. е имало въ България всичко 14.376 км. пътища, отъ които 3.368 км. въ добро състояние, а въ края на 1929 г. — 21.797 км., отъ които 8.525 км. въ добро състояние.

По желѣзницитѣ сѣщо тъй сѣ направени землени работи: 110 км. за вътрешни линии, 163 моста и т. н.

Въ тухларската фабрика сѣ отсѣчени 23.312.000 парчета тухли; изпечени — 21.000.000, продадени — 18.000.000. Направени сѣ 82.690 чифта обуца. Ботуши за войската — 113.000, а за горската стража — 13.000, шинели — 44.000, куртки — 151.000, панталони — 176.000 и т. н. Да не чета по-нататѣкъ всичкитѣ данни, които въ това отношение сѣ точно установени. Ще ви съобща само онова, което се счита за чиста печалба отъ самото ведомство; може би да има известна разлика въ оценкитѣ и пр., но азъ ще ви съобща това, което самото ведомство посочва. Като имате предъ видъ развитието на трудовата повинность, чистата печалба се изчислява на 321.516.279 л. Въ първи години — 1920/1921, до 1924/1925 г. — е имало постоянно дефицити. Отъ 1924/1925 г. насамъ започва непрекъснато единъ излишѣкъ въ стотици милиони лева, една печалба, която отива въ полза на съкровището.

Бихъ могълъ да продължа и за други подобни държавни стопанства. Така напр., Държавната печатница. И тя дава печалби, като постепенно се преустройва.

Ипотекарната банка. Колкото тя и да е била ограничена въ своитѣ операции, все пакъ миналата година е дала печалба 400.000 швейцарски франка, отъ което следва, че държавата, следъ като се гарантиратъ 7-тѣ % върху капитала, не само че нѣма какво да добавя, но ще получи обратно онова, което е платила миналата година, за да даде тия 7%.

Не желая по-нататѣкъ да ви отегчавамъ съ изброяване разнитѣ стопанства. Все пакъ бихъ могълъ да ви посоча друга една извънредно малка работа — „Българска телеграфия“, въ която и ние имаме участие съ 2—5 милиона лева. Докато презъ последнитѣ две години тя е давала дефицитъ, последната, 1930 г., макаръ че е работила само въ течение на 8 месеца, е дала 1 милионъ лева печалба.

За банкитѣ, които сѣщо тъй би трѣбвало въ тоя случай да се посочатъ, азъ смѣтамъ, че нѣма защо да говоря — затуй, защото печалбитѣ на тия банки и институти иматъ

специално предназначение. Азъ ви посочихъ тѣхното положение и бихъ могълъ да ви кажа, че и въ това отношение миналата година е била благоприятна. Нѣкои, като Българската народна банка, вследствие намалението на своитѣ девизни операции, иматъ едно чувствително намаление на своитѣ приходи, но това не е никакъвъ белегъ, за да можемъ да сѣдимъ, че тая банка не е заздравена, напротивъ, вследствие на ограниченията, които е предвидѣла, тя се явява все по-солодна, отколкото е била.

Въ връзка съ приходитѣ, г-да, азъ мога да ви кажа само едно — че ние сме следвали една политика на намаление. Но не мога да скрия предъ васъ, че задачитѣ на днешното управление се явяватъ все по-големи и по-големи, и поради това, въпросътъ за окончателното стабилизиране или замѣняване на едни приходи съ други е сложенъ предъ държавното управление.

Преди всичко азъ съмъ приготвилъ въ Финансовото министерство единъ проектъ за кодификация на законодателството по прѣжитѣ данѣци заедно съ данъка върху приходитѣ. Това, което отдавна бѣше целъ на моето управление въ Министерството на финанситѣ, въ скоро време ще бѣде осъществено. Известни противоречия, неясности въ начинитѣ на събирането на данѣцитѣ ще бѣдатъ премахнати. Правимъ единъ данъченъ кодексъ по прѣжитѣ данѣци. Същевременно законътъ за акцизитѣ е също така разработенъ и е изработенъ съответниятъ проектъ. За него говорихъ преди нѣколко дена — нѣма защо отново да отвлечамъ вниманието на Народното събрание по този въпросъ. Той също така ще се разисква въ Народното събрание. Законопроектътъ за търговията съ манипулирани тютюни е също готовъ, внесенъ е въ Министерския съветъ, разчитамъ, че ще имаме малко време, за да можемъ и него да го разискваме въ Народното събрание. Също тъй се разработва и законътъ за митницитѣ, а е готовъ и законопроектътъ за бюджета, отчетността и предприятията. Следователно, съ това законодателство се обгръща цялата дейностъ на Министерството на финанситѣ, която засѣга въпроса за приходитѣ на държавата и промѣнитѣ, които има да ставатъ въ системата на нашитѣ приходи тъй, както тѣ сѣ установени въ сегашния законопроектъ за бюджета на държавата.

Сега за разходитѣ. Г. г. народни представители! Разходи азъ съмъ вършилъ само въ случаи на голѣма нужда, при едно голѣмо стѣснение, при едно грамадно скѣперничество. Преди всичко въ тая областъ азъ съмъ ималъ на моя страна законодателството, което даваше възможностъ чрезъ месечни бюджети да ограничавамъ разходитѣ въ размѣръ на действителнитѣ постѣпления. На второ мѣсто въ течение на миналата година, когато се установи тая депресия, пристѣпихме къмъ създаване на едно друго ограничение — всички разходи по-големи отъ 20.000 л. ставатъ съ изрично разрешение на министра на финанситѣ. Следователно, въ ангажментитѣ, които поема съкровището, въ изплащанията, които се извършватъ, той гледа тѣ да отговарятъ на действителнитѣ постѣпления. Несъмнено е, че въ това отношение ние направихме известни съкровищни операции, които облекчиха съкровището. Ние облекчихме въ държавни олихвени бонове известенъ размѣръ обществени фондове, които се намираха свободни, и които споредъ закона за Народната банка, трѣбваше да се олихвяватъ само съ 1%. Сега, когато азъ предлагамъ възвръщането на заетитѣ отъ тия фондове суми, понеже имаме възможностъ да използваме временно известна частъ отъ печалбитѣ, които ни даватъ медноникеловитѣ и сребърнитѣ монети, които ще бѣдатъ пуснати въ непродължително време въ циркулация — а тия печалби сѣ близо 860 милиона лева — управленията на фондоветѣ молятъ да останатъ тия суми у насъ, защото, щомъ получаватъ една добра лихва, тѣ не желаятъ по-нататкъ да останатъ тия суми на фондоветѣ почти на безлихвенъ вносъ. Азъ искамъ да кажа, че съкровищно съмъ използвалъ разполагаеми срѣдства, както би трѣбвало да имамъ единъ оборотенъ капиталъ, за да мога въ случай на криза, да покривамъ съкровищнитѣ нужди, като чакамъ, че съкровището ще бѣде облекчено отъ последующитѣ постѣпления, когато времената станатъ по-благоприятни. При все туй, обаче, както ви казахъ, разходитѣ сѣ правени съ едно голѣмо стѣснение, тъй че при една много голѣма икономическа депресия, азъ не съмъ допускалъ чувствителна разлика между намалението на приходитѣ и разходитѣ, т. е., съответно азъ съмъ намалилъ и разходитѣ.

Това намаление на разходитѣ не съответствува напълно на задачитѣ на държавното управление. Държавното управление въ последно време отбелязва едно чувствително разширение — по това обстоятелство азъ не еднократно съмъ говорилъ въ Народното събрание. Държавата днесъ не е старата държава, която имаше да се грижи само за вътрешния редъ и за външния миръ, която имаше основни

задачи: правосѣдие, администрация и полиция, войска: държава, която държава не се месѣше въ културнитѣ, просвѣтитѣ и особено въ икономическитѣ цели на народа, на страната. Днесъ тая културна, просвѣтна и икономическа дейностъ на държавата се увеличава отъ день на день. Днесъ нѣма клонъ отъ каквато и да е обществена дейностъ, която да не се покровителствува, или която въ много случаи да не се ръководи отъ държавната властъ. Вие знаете много добре тенденцията, която съществува въ нашата държава за непрекъснато отнасяне за помощи къмъ държавната властъ, къмъ държавния бюджетъ за разни цели. Азъ бихъ могълъ безъ преувеличение да кажа, че нѣма частна инициатива въ България, която вследствие било изцѣло, било отчасти, да не е черпила срѣдства отъ държавния бюджетъ. Не само туй, но и въ случитѣ, въ които държавата само е давала своята гаранция за добиване срѣдства отъ други източници, пакъ въ края на краищата държавата се е виждала въ положението да търси нѣкакъвъ изходъ да помага, а тая помощъ несъмнено се свързва съ известни жертви. Такива случаи вие си припомняте въ връзка съ стабилизационния заемъ, когато ние трѣбваше да внесемъ известни суми, които не бѣха платени на известни банкови институти — на Земледѣлската банка, на Народната банка — за да покриемъ онѣзи загуби, които тѣзи банкови институти не би трѣбвало подъ гаранция на държавата да понасятъ. Но, на всичко има край, и на туй също тъй трѣбва да се тури една преграда. И фондови суми, дадени въ заемъ за строежъ, за електрификация и пр. на общини, на обществени кооперации, на синдикати и т. н., ще трѣбва постепенно да се прибиратъ, ще трѣбва държавната властъ чрезъ контрола на съответнитѣ бюджети, съ вписване на съответнитѣ суми и съ уреждане на редъ други въпроси, да гледа да влѣзе въ разполагане на тѣзи суми, които сѣ взети отъ нашето кредитно стопанство и които тамъ биха били много полезни.

Но, г. г. народни представители, като говоря за разходи, позволете да кажа по нѣколко думи и за отдѣлнитѣ ведомства.

Вземете Министерството на просвѣтата. Ние говоримъ винаги за намаление на разходи. Кажете какъ да ги намалявамъ, особено чувствително да ги намалявамъ въ това ведомство, когато числото на децата въ България ежегодно нараства съ 40—50 хиляди. Ако тоя темпъ продължава, това води следъ себе си ежегодно увеличение съ 800—1000 души нови учители, това води къмъ постройка на нови училища или на нови отдѣлени, на нови стаи, къмъ съществуващитѣ училища. Следователно, една реформа, може би коренна, въ това отношение би могла да даде известни икономии, но тоя темпъ на нарастване на населението кой би могълъ да го спре, освенъ ако нашитѣ икономисти се въодушевяватъ отъ теоритѣ на нѣкои икономисти професори въ странство, напр., на последния най-голѣмъ американски икономистъ Aughlin, който препорѣчва най-енергиченъ контролъ на раждаемостта, не само за намалението на ражданията, но и за подобренито на бѣдешитѣ поколения.

При Министерството на търговията има обществени осигуровки, които се развиватъ и ще се развиватъ. Тия осигуровки не тежатъ изцѣло на държавния бюджетъ, но тежатъ и върху него, защото държавата е задължена да внася годишно известна сума на фонда „Обществени осигуровки“ и, понеже не е внасяла редъ години, днесъ дължи близо 64 милиона лева. Но можете ли вие днесъ да се върнете назадъ — да унищожите общественитѣ осигуровки? Невъзможно е. А тѣ искатъ срѣдства.

Съ Министерството на земледѣлието азъ съмъ билъ въ чести препирни и винаги съмъ билъ обвиняванъ, че не искамъ да дамъ подтикъ на земледѣлието и да подкрепя инициативитѣ, които би трѣбвало да предприеме Министерството на земледѣлието. Г. г. народни представители! Вѣрно е, азъ съмъ свивалъ кесията, но никога на известни начинания, които могатъ да дадатъ въ едно близко бъдеще едни чувствителни резултати, азъ не съмъ се препрѣчвалъ. Министерството на земледѣлието има едни постоянни разходи за орѣдия, за семена, за опитни станции, за подобрене на добитѣка, за селекция на семената, за различни видове оранъ, за различни видове култури.

Г. Марковъ (з. в): За рѣждавали орѣдия и машини.

Министъръ В. Молловъ: Отъ ваше време трѣбва да сѣ останали.

А. Пиронковъ (д. сг): Има рѣждаване на мозѣци.

Министъръ В. Молловъ: Да не забравяме и нашата армия. Тя е ограничена по договора за миръ, тя има едни скромни нужди, но, ако тя има да изпълнява едно важно

назначеніе, ние не бихме могли да я оставимъ въ едно положение такова, щото да се питае защо е тя.

Вземете развитіето на въздухоплаването въ другитѣ държави. Въ тия държави, които ужъ сѣ най-миролюбиви, които само за миръ приказватъ отъ едно време, вие ще видите че развитіето на авиацията е извънредно голѣмо. Ние нѣмаме право на военна авиация. Ние имаме нѣколко апарати, които сѣ опасни даже за хвърчение, защото трѣбва всѣка година да се промѣнятъ моторитѣ имъ, тъй като отъ голѣмото движение се изхабяватъ, а за това се искатъ голѣми срѣдства, каквито ние нѣмаме.

Изоставямъ тия министерства, които иматъ само персоналъ: администрация, полиция, финанси и т. н. Всичко това показва, че нуждитъ сѣ извънредно голѣми, а приходитѣ оставатъ стационарни, оставатъ въ тия рамки, въ които ви ги посочихъ по-рано и мога да ви ги посоча на нова смѣтка, за да видите, че въ последнитѣ години приходитѣ сѣ били горе-долу едни и сѣщи: презъ 1923/24 фин. г. — 5.365.000.000; презъ 1924/25 — 7.274.000.000; презъ 1925/26 — 6.408.000.000; презъ 1926/27 — 6.594.000.000; презъ 1927/28 — 6.940.000.000; презъ 1928/29 — 8.228.000.000, съ извънреднитѣ приходи. Презъ 1929/30 — 11.173.000.000, отъ които 3.589.000.000 извънредни приходи. Както виждате, приходитѣ сѣ вървѣли все около една цифра. Чувствителното намаление на приходитѣ би се отразило извънредно зле върху държавнитѣ разходи.

Разходитѣ тая година сѣ най-скромни, най-малки. Ако сѣ неизбѣжни разходитѣ по държавнитѣ дългове, ако известни основни нужди на държавата трѣбва да бѣдатъ непремѣнно задоволени, ако непрекъснато се явяватъ нови инициативи, които трѣбва да бѣдатъ подкрепени отъ държавата, защото държавата все повече и повече взема участие въ урегулирането, въ уреждането на стопанския животъ на страната и, следователно, необходимо е да се направятъ разходи за тия инициативи, тогава, несъмнено е, че въпросътъ за приспособяването къмъ опредѣленитѣ приходи на разходитѣ, които сѣ необходими, се явява извънредно важенъ, извънредно смѣщенъ. Може би държавата ще трѣбва да предприеме по своя инициатива известни стопански задачи. Кой и какъ, азъ въ днешния день предъ васъ не мога да кажа, и не бива да кажа, но тия стопански задачи се обмислятъ най-сериозно и най-внимателно. Възможно е държавата въ известни случаи да разчита върху печалби, които отиватъ въ разни посрѣдници.

Обаче несъмнено е, че държавата трѣбва да мисли да прави и нови икономии. Нови икономии могатъ да бѣдатъ направени съ преобразованіето на държавната администрация. Правятъ се проучвания за реорганизацията на разнитѣ администрации. Едно лице съ единъ-двама помощници е натоварено да проучи възможната реорганизация на отдѣлнитѣ министерства и възможнитѣ икономии, които биха могли да бѣдатъ добити отъ това. Това лице е бившиятъ съветникъ на Върховната смѣтна палата, г. Тричковъ, когато миналата година натоварихъ да проучи какви съкращения и реформи могатъ да се направятъ въ отдѣлнитѣ ведомства, и струва ми се, че той е вече въ края на своята работа. Той е билъ въ положение да разисква заедно съ Министерството на финанситѣ всички предположенія и предложенія. По-нататкъ вече отговорното правителство е властно да вземе едно или друго решение по тоя въпросъ. Обаче, несъмнено е, че въ нашитѣ администрации трѣбва да се прибѣгне и то въ едно непродължително време, къмъ пълна реорганизация и рационализация на службитѣ. Това е една работа възможна и допустима, но работа, която, колкото и да се вижда лека, е свързана съ голѣми трудности. Азъ непрекъснато получавамъ и анонимни, и подписани съвети; всѣки день получавамъ по едно-две писма отъ подобно естество. Интересува се нашето обществено мнение и съкращава — съкращава окръжни смѣтни палати, съкращава постоянни комисии, съкращава сѣдилища, съкращава какво не. Даже миналата година, ако се не лъжа, имаше предложение и въ Народното

събрание да се съкрати и нашата армия, за да се добиятъ нѣкакви икономии.

Н. Петковъ (раб): За Обществената безопасность нѣма ли?

Министъръ В. Молловъ: Изглежда, че вие имате голѣмо съчувствие къмъ нея! Ще видите бюджета и ще се увѣрите, че отъ това съкращение нѣма да добиете голѣма икономия. Ако я сравните съ Г. П. У., ще видите, че нашето се явява толкозъ мѣнико, толкова дребно и толкова слабо по отношение на вашитѣ усилия, щото е излишно да говоримъ за него.

Н. Петковъ (раб): (Възразява нѣщо)

Министъръ В. Молловъ: Обаче, г. г. народни представители, реорганизацията и рационализацията на службитѣ не зная дали ще даде желателното съкращение, за да можемъ, ако оставаме стационарни въ нашия приходенъ бюджетъ, да покриемъ всичкитѣ нужди на нашия разходенъ бюджетъ. Може би ще трѣбва да пристѣпимъ действително къмъ съкращения много решителни, много радикални. И тогава може би ще засегнемъ не само реорганизацията на службитѣ, но ще засегнемъ може би и отдѣлни функции. Но това е единъ въпросъ, който не може да бѣде разискванъ по единъ свършено лекъ начинъ. За него бихте могли да кажете, защо съ настоящия бюджетопроектъ азъ не съмъ направилъ потребното.

Г. г. народни представители! Проучванията сѣ направени, реформитѣ ще бѣдатъ извършени. Засега Министерството на финанситѣ и правителството решиха да осъществятъ една предварителна реформа — обединяването на чиновническитѣ заплати. Но понеже този въпросъ е твърде боленъ — боленъ въ смисълъ, че едни мислятъ, какво съкращенията и намаленията трѣбва да бѣдатъ много почувствителни, други пъкъ се явяватъ недоволни, трети проповѣдвагъ голѣми намаления на заплатитѣ, а предъ чиновницитѣ поддържатъ по-голѣми увеличения — поради туй, нека ми бѣде позволено, предъ видъ на това, че времето е напреднало, частъ е вече 8, съ този голѣмъ въпросъ да ви занимаю въ утрешното заседание. (Рѣкопѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Дневниятъ редъ за утрешното заседание ще бѣде следнитѣ:

Първо четене законопроектитѣ:

1. За бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година (продължение изложения на г. министра на финанситѣ и разискване);
2. За прибавяне къмъ чл. 9 отъ закона за подобрене земледѣлското производство и опазване полскитѣ имоти, нова алинея четвърта;
3. За увеличение вносно мито на дървения материалъ;
4. Второ четене законопроекта за ревизиране договоритѣ за наемъ на фондови земи — зеленчукови градини и пр.;
5. Първо четене законопроекта за допълнение чл. 171 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство и чл. 15 т. 4 отъ закона за привилегитѣ и ипотеки;
6. Докладъ на прошектарната комисия по списъци III, VII, X, XII XIII, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI и XXII;

Първо четене законопроектитѣ:

7. За измѣнение и допълнение на закона за пострадалитѣ отъ обществени бедствия (предложение на Н. Топаловъ);
8. За амнистия (предложение на Ат. Малиновъ).

Моля, които приематъ тоя дневенъ редъ, да вѣднатъ рѣка. Мнозинство. Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч.)

Подпредседатели: { **А. ХРИСТОВЪ**
 { **В. ДИМЧЕВЪ**

Замѣстникъ-секретарь: **АЛ. ПИРОНКОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпускъ, разрешенъ на народнитѣ представители: Таско Стоилковъ, Стоименъ Савовъ, Добри Ди- митровъ, Георги Юртовъ, Панайотъ Данчевъ, Трифунъ Ерменковъ, Георги Нешковъ, Стойне Чакръкчийски, Никола Аретовъ и Антонъ Чен- гелиевъ	955	кото правителство по спорнитѣ имуществени въпроси и дали възнамѣрява правителството да възприеме единъ широкъ арбитражъ за уреж- дането имъ. (Развиване и отговоръ)	955
Питания:		3. Отъ народния представител Стоянъ Кърловъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народ- ното здраве — относно нанесенъ побой въ Бѣ- лослатинското околийско управление на кмета на с. Борованъ, запасния капитанъ Трифонъ Илиевъ. (Развиване и отговоръ)	960
1. Отъ народния представител Тончо Мечкарски къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народ- ното здраве — относно нанесенъ побой на кмета на с. Борованъ, Бѣлослатинска околия. (Съоб- щение)	955	Законопроектъ за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година. (Първо четене изложение на министра на финанситѣ)	961
2. Отъ народния представител Кръстю Пастуховъ къмъ министра на външнитѣ работи и на изпо- вѣданията — относно преговоритѣ съ гръц-		Дневенъ редъ за следующето заседание	969